C.6-12. Elementen van retoriek

Situering:

6. Cursussen van 1990 tot 1993

6.1. Elem. van denk- en methodeleer, 1990-1991, (EDM1-EDM71, 97p.)
6.2. Elementen van harmologie 1990-1991, (EH72-EH201, 157p.)
6.3. Elementen van logica, 1990-1991 (EL202-EL321, 351p.)
6.4. Elementen van methodeleer, 1990-1991 (EM322-EM363, 334p.)
6.5. Elementen van platonisme, 1991-1992 (EP1-EP117, 147p.)
6.6. Elementen van platonische psychologie, 91-92, (EP1-EPS114, 150 p.)
6.7. Elementen van retoriek, 1991-1992 (ER1-ER300, 356p.)
6.8. Soloviev Kosmologie, 1991-1992 (SK1-SK65, 78p.)
6.9. Apocalyptische theologie, 1992-1993 (AT1-AT71, 79p.)
6.10. De genezing van een blindgeborene, 1992-1993 (GB1-GB85, 104p.)
6.11. Elementen van denkleer, 1992-1993 (logica) (ED1-ED79, 91p.)
6.12. Elementen van retoriek, 1992-1993 (R1-R61, 70p.)
6.13. Elementen van cultuurfilosofie, 1992-1993 (CF1-CF84, 92p.)

Opmerking: Deze cursus werd van een grotere spatiëring voorzien dan de tekst van de oorspronkelijke cursus. Verwijzingen in de oudere versie van deze tekst stemmen dus niet overeen met de huidige paginering van 'word'. Daarom wordt de oorspronkelijke paginering telkens weergegeven met de letters 'ER'. Ze staan voor 'Elementen Retoriek', en worden gevolgd van het oude paginanummer.

Inleiding: *Cultuur heeft te maken met waarden die men wil bereiken. We evalueren onszelf en anderen t.o.v. zulke idealen. Dit veronderstelt dat men hierover tot een zekere verstandhouding komt. Culturologie is dus steeds sociologie. Maar meteen is overduidelijk dat waarden de ziel zelf vormen - wat Platon, in Socrates' spoor zeer duidelijk heeft gesteld - Dus is cultuurstudie steevast psychologie. Hier gaat een drieledigheid schuil: enkeling/ groep (gemeenschap)/ cultuur. -- De studie van die drie ineen, verweven, is dat wat in deze cursus in twaalf hoofdstukjes aan het werk is.*

Inhoud: *Klik de tekst aan die je wil lezen.*

C.6-12b. Elementen van retoriek 0
Volgen nu 13 steekproeven..... 1

1. retoriek (1) 1
2. marxistisch-leninistische hersenspoeling (02/07) 2
3. communistische herspoeling bij krijgsgevangenen. (07/08)..... 8
4. westerse 'groepen'. (09/14). 10
5. Westerse 'groepen' (preciseringen) (15/17) 17
6. Westerse groepen (preciseringen) (18/21) 20
7. Westerse groepen: (preciseringen) (22/25) 24
8. Bhagwangroepen (26/35) 29
9. de mythologische groep (36/40)..... 39
10. De mythologische groep (toelichting) (41/43) 45
11. Etnoreligieus model van groepsdynamiek (44/48)..... 49
12. Zombificering (49/57)..... 54
13. Bijbelse groepsdynamica (58/61)..... 64
14. Inhoud en slotbeschouwing (62) 69

ER1

Volgen nu 13 steekproeven

1. retoriek (1)

'Cultuur' omvat - als wij ons beperken tot wat *J. van Doorn/C. Lammers, Moderne sociologie (Een systematische inleiding*), Utr./Antw., 1976; 2, 105/140 (Culturele elementen), daarvan zegt - o.m. waarden (o.c., 118). Deze waarden spelen een levensrol als doeleinden: men wil ze verwerkelijken. Ook de rol van normen vertonen zij (o.c., 112): wij beoordelen - 'evalueren' - onszelf en de anderen b.v. o.g.v. die waarden en wij zien er een gedragsregel in. Tegelijk zijn die waarden idealen: zij stichten verwachtingen (o.c., 115).

Besluit. -- Dit is dan een axiologische definitie van 'cultuur' ('axia: in het Antieke Grieks, is 'waarde').

Retoriek

'Retoriek' is, in de engere zin, taalvaardigheidsleer. Iemand die "wel ter talen is, echter, sticht (of tracht te stichten) verstandhouding (wat het signifisch aspect van retoriek is): hij wil zijn gesprekspartner(in) of zijn publiek overtuigen van wat hijzelf meent of kwijt wil (als 'boodschap').-- Daarin spelen waarden een hoofdrol. Zodat taalvaardigheid en verstandhoudingsstichting steeds een culturele inslag vertonen.

Wij gaan dit aspect nu nagaan. Wij steunen ons daarbij, in hoofdzaak, op een boekje, getiteld '*Sensitivity training'* (*Leven en Actie*, Gent, s.d.). Standpunt

met zeer gemengde gevoelens ontvangen doordat het een traditioneel Katholiek standpunt inneemt, maar dit belet niet dat de reine informatie die erin vervat is, geldig is.

Twee basismenswetenschappen.

"Sensitivity training" is "inoefening in aanvoelen van waardesituaties". -- Zoiets heeft, natuurlijk, vooropstellingen (Platonisch: 'hypothesen').

De eerste is groepsdynamica. Men oefent zich in (nieuwe) waarden in, zonder schijnbaar enige vooropstelling ('schijnbaar: want niemand kan ooit iets willen zonder een of meer waarden te willen). De hele 'dynamiek' (denk- en vooral aanvoelensbeweging) komt van de groep mensen die zoekend bijeen zijn.

De tweede vooropstelling heet instellingenanalyse. Bij het zoeken naar een of andere waarde-aanvoeling trekt men de stevigheid van de gevestigde samenleving (vooral in haar politieke en andere instellingen) zo radicaal mogelijk in twijfel. Wat ook 'maatschappijkritiek' heet. -- Ziedaar de tweeledige hoofdhypothese van waarden-inoefening.

ER2

2. marxistisch-leninistische hersenspoeling (02/07)

Wanneer wij dit onderwerp aansnijden, dan is het niet om 'kritiek' - de zoveelste kritiek - uit te oefenen op een systeem van samenleven dat - vooral sedert Gorbatsjev's hervormingen vanaf +/- 1985 - steeds meer zijn schaduwzijden blootgeeft. Wel om de structuur van beïnvloeding van het waarde-aanvoelen na te gaan. M.a.w. om er de retoriek van te ontleden.

Basisvooropstelling.

Lenin - Vladimir Ilitsj Oeljanov, - bijgenaamd 'Lenin' (1870/1924), stichter van het Marxisme-leninisme en leider van de Russische Oktoberrevolutie (1917) - definieerde ooit het Marxisme dat hij sterk wijzigde, als de synthese van drie Westerse - 'oksidentalistische' - rationalismen nl. de Engelse economie, de Franse socialistische revolutie, -- beide systematisch gedacht in de Duitse dialectiek (versta: filosofie van de historische bewegingen).-- Wij veronderstellen een minimale kennis van het Marxisme.

Lev Trotzky (1879/1940).

Trotzky, eerst medestander van *Lenin* wordt in 1924 Stalin's tegenstander; hij werd in Mexico vermoord. -- In zijn *Littérature et révolution*, Paris, 1964, raakt hij het probleem van de 'systeemverandering' (versta: de wijziging van

de mentaliteit) aan.- *C. Callens, Le role de l'information et de l'art dans la société*, zegt daarover wat volgt.

Trotzky stelt een feit vast: het Russische volk blijft aan de orthodoxe kerk gehecht. "Niettegenstaande het feit dat het geloof bijna onbestaande is" zegt hij. -- Hierbij verwijst Callens naar *Emile Male, L'art religieux du XIIIe siècle en France* (1899).

Zegt Male: "Volstrekt niet om reden van vroomheid zoekt men de kerk op! Nee: een kerk, dat is iets dat helder en mooi is; er is veel volk aanwezig; de zangen zijn het horen waard. De kerk biedt aantrekkelijke dingen die men noch in werkplaats noch in gezin noch op straat aantreft. Door haar enscenering werkt de kerk in op de zintuigen - de ogen, de oren, het reukorgaan (denk aan de wierook) - en op de verbeelding".

Opm.-- Onbewust tekent Male hiermee, een kerkbijeenkomst als een 'groep': leider(s) - de priester(s) -, aanwezigen, waarden-inoefening in een geprefabriceerd kader (het kerkgebouw), spektakel dat aanspreekt.

Trotzky : het louter bij religiekritiek houden volstaat niet: men vervange wat de kerk biedt, "door nieuwe levensvormen, nieuwe vormen van vrijetijdsbesteding, nieuwe vertoningen die de cultuur op hoger peil brengen". -- Iets dat bij alle revolutionairen als motto terugkeert.

ER3

Trotzky ziet als vervangmiddel bij uitstek de film die, op het witte doek veel pakkender taferelen te zien geeft dan de kerk kan doen beleven.

Besluit. -- Men houde dit goed vóór ogen bij wat nu volgt.

De marxistisch-leninistische systeemwijziging.

-- 'Systeem' betekent, dialectisch, de totaliteit. Hier gaat het allereerst om de totaliteit van de cultuur. En wel als ideologie. 'Ideologie' in Marxistische zin, is 'bovenstructuur' inzake denkbeelden. De onderstructuur - infrastructuur, onderbouw - is de economie, -- economie die, door Marx en zijn denkgenoten, als zeer beslissend geduid wordt voor de mentaliteit van de mens. Een industriearbeider heeft een andere rol in het productieproces dan zijn patroon. Gevolg: zijn denkbeelden zijn een afbeelding van zijn economische positie.

Bibl. st.:

-- *W. Fairburn, The Utopia in Chains* (1931);

-- *H. and B. Overstreet, The Iron Curtain*.

Beide werken hebben het o.m. over de mentaliteitswijzigingsmethode binnen het collectivisme. De Overstreet's: "De enkeling heeft geen werkelijk leven buiten de collectieven waarin hij thuishoort. Waar het individu ook mag vertoeven, kan het collectief - op elk ogenblik, zonder verwittiging - zijn toekomst in gevaar brengen". -- Dit wordt nu uitgelegd.

1.1. *Groepskritiek.*

Culpabilisering. -- De toekomst wordt o.m. in gevaar gebracht door "een vriend" die eveneens deel uitmaakt van de groep. Met name: die 'vriend' beschuldigt hem, in de 'groep' van afwijking van het door de groep - steeds die 'groep' - goedgekeurde gedragspatroon.

1.2. *Afzondering (verzondebokking).*

Vanaf dat ogenblik is de enkeling in kwestie - in de groep - een afgezonderd iemand. Van zijn 'vrienden' kan hij voortaan niet meer verwachten dat zij hem vervoegen en steunen. "Hiermee is één van de meest vreemde ('bizarre') potentieel perverse en destructieve rituelen ooit bedacht, ineen getimmerd" (Overstreet).

2.1. *Zelfkritiek.*

Eens beschuldigd moet iemand niet zichzelf 'verdedigen'. Zijn enige uitweg is 'zelfkritiek': hij moet vóór alles de juistheid van de groepskritiek aanvaarden.

ER4

Uitweiding.

Men vergelijke de structuur "groepskritiek/autokritiek" (waarover straks nog meer) met wat *de Bijbel*, *Matth. 18:15/18*, blootgeeft aan analoge structuur. -- "Indien uw broeder ertoe komt te zondigen, zoek hem op en wijs hem op zijn plicht onder vier ogen. Indien hij naar u luistert, dan hebt gij uw broeder gewonnen. Indien hij niet luistert, neem dan nog één of twee andere broeders volgens de regel "De uitspraak in gelijk welke kwestie zal op de verklaring van twee of drie getuigen berusten" (*Deuteronomium 19:15*). Indien hij ook niet naar hen luistert, draag de zaak aan de 'gemeenschap' ('kerk') over. Inden hij zelfs niet naar de gemeenschap (kerk) luistert, dan weze hij voor u als de heiden of de tollenaar".

Opm.-- Zoals *La Bible de Jérusalem*, Paris, 197B, 1440, zegt:

a. het gaat hier om een zware afwijking, die publieke draagwijdte heeft;

b. de 'ecclesia', de gemeenschap of 'kerk' is de bijeenkomst van "de broeders" (versta: gelovigen);

c. de vrome Joden zagen in de heidenen en o.m., in, de tollenaars (belastings-heffers in dienst van vreemde overheersers) "onreinen" (d.i. te mijden wezens),), --at erop wijst dat Jezus zich gewoon aan het taalgebruik van het leefmidden aanpast.

Toelichting.

Let wel: er is analogie, d.i. deelidentiteit, tussen het Bijbelse en het Marxistisch - Leninistische model. Bij alle gelijkenis is er een zeer grondig verschil (hier de Bijbelse heilsboodschap, daar de Leninistisch-Marxistische heilsboodschap). Maar het blijft dat de structuur (afwijking, berisping, keuze met als gevolg heropname of uitstoting) abstract genomen dezelfde is. De reden is duidelijk: iedere groepsdoelstelling komt in het gedrang zodra minstens één lid van de groep 'afwijkt' van de doelstelling in kwestie; -- wat "de groep" ertoe dwingt te oordelen.

Denk aan een klas waarin een paar leerlingen duidelijk de vormingsdoelstellingen van de klas (én van de leerkracht) in het gedrang brengen door hun gedrag. En de leerkracht én de leerlingen worden ertoe gedwongen op de ene of andere manier stelling te nemen, -- zeker in een Marxistisch-Leninistisch of ander 'autoritair' schoolsysteem. - Indien het gestelde doel (ideaal) enige waarde heeft en als norm gelden moet, dan kan het niet anders. 'Cultuur' vereist zo'n stellingname. En wel van de verantwoordelijk gestelde groep als groep. Zoniet verliest de groep zijn zin.

ER5

Wijsgerige analyse.

Filosofie, traditioneel verstaan, is eerst en vooral ontologie (werkelijkheidsleer). -- Over de waarden die een groep tot normen van gedrag vooropstelt en tot doelstellingen duidt, rijst de vraag: "Hoe werkelijk zijn die waarden? Hoe zijn die waarden werkelijk?". M.a.w.: zijn het geen schijnwaarden?

Dat stelt voorop: "Wat is werkelijk werkelijk?" (Denk aan Platon's "ontos on", het werkelijk werkelijke, waarop zijn 'theoria', d.i. zijn wijsgerige analyse, zich toespitste). M.a.w. "Wat is slechts schijnwerkelijk?". Dat vat men traditioneel samen met te zeggen dat Platon én het zijnde (al wat werkelijk

echt werkelijk is) én het goede (al wat werkelijk waardevol is) vooropstelde bij zijn wijsgerige arbeid.

Opm.-- De crisis van b.v. het Sovjetsysteem, van 1985 tot einde 1991, heeft aangetoond dat minstens een gedeelte van de door het Marxisme-Leninisme vooropgestelde waarden slechts schijnwaarden waren: niettegenstaande alle mogelijke inspanningen gelukte "het systeem" er niet in de gewenste goederen en diensten op de economische markt te krijgen (in tegenstelling tot de zo geminachte 'kapitalistische' systemen).

M.a.w.: op louter economisch terrein bewees het Sovjetsysteem zijn zwakheid. Wat op een fout in de vooropstellingen wijst én in de doelstellingen die eraan ontspringen.

Slotsom: het systeem bewees dat het 'onwerkelijk' was. -- Minstens op louter economisch terrein. Om van andere terreinen te zwijgen. Na zeventig jaren 'experimenteren' met een socialistische formule was de bevolking nog niet overtuigd door de resultaten van de Sovjetcultuur.

2.2. *Collectivistisch socialisme.*

In alle communistische landen, waar ook ter wereld, spelen de hierboven even geschetste beheersingsrituelen een rol. Waardoor ieder lid van een collectief, groot of klein, van de staatswinkel tot de partij, weet dat het in twijfel kan getrokken worden. Doordat iedereen nauwlettend gevolgd wordt, wordt, immers, een autoritair systeem gesticht.

De groeps- of massamens. -- In westerse ogen komt dit over als de schepping van een 'collectiefmens'. Immers door die methode wordt de afwijkeling(e) - 'reactionair', 'individualist' of 'dissident' geheten - ontdekt en afgezonderd en is er voor een individuele mens bitter weinig plaats: "de rechten van de mens"(versta: enkeling) zijn minimaal.

ER6

Een getuigenis.

Mao Zedong (vroeger "Mao Tse Toeng"; 1893/1976; dichter - schrijver, hoofd van de Chinese Volksrepubliek 1954/1959, 1968/1976), bekend om zijn: "*Rode Boekje*", schrijft: "Wij beschikken over het geducht marxistisch leninistisch wapen, nl. kritiek en zelfkritiek.

Een partijkenmerk

“Een gewetensvol doorgevoerde praxis van zelfkritiek is een waarmerk dat onze partij van alle andere partijen onderscheidt”.

De volksdemocratische levensstijl.

“Vooral omdat zelfkritiek onze arbeid regelmatig en goed overzichtelijk houdt en beheerst. Omdat zelfkritiek bovendien een vervolmakingsproces op gang brengt dat een ‘democratische’ stijl ontwikkelt”.- Tot daar woordelijk “de grote roerganger” (bijnaam van Mao Zedong).

De stelselmatige vernedering van de enkeling.

In Katholieke kerkbijeenkomsten begint de mis met een zondebelijdenis (soms donderde de predikant, in de “goede oude tijd”, over de zondigheid van de aan- en afwezigen). In Puriteinse (Calvinistische) middens staat de diepe zondigheid, waarop de sterk Bijbelse Luther zo de nadruk legde, centraal.

Toch ging men wel nooit zo ver als de collectivistische zelfvernedering’ Immers als “gouden regel” geldt in collectiefstelsels dat de afwijkeling(e) pas dan opnieuw mag aansluiten bij “de groep” indien: hij/zij zichzelf grondig genoeg vernederd heeft.

Opm.-- Sommige leerkrachten passen iets analoogs toe: een ‘afwijkend’ leerling wordt b.v. door de leerkracht zelf, met sarcasme, belachelijk gemaakt. Krimpt de zo vernederde daarop voldoende ineen en geeft hij geen kik meer, pas dan wordt hij weer opgenomen in “de groep”.

Hersenspoeling (“brainswashing”).

Volgens *Dr L. Freedom, Brainswashing*, is ‘biecht’ (belijdenis, confessie) een psychologisch-menselijke ‘zuivering! Volgens hem zou dit de nadruk verklaren die door de communisten gelegd wordt op wat zijzelf heten “zelf- en onderlinge kritiek”, waarbij het kader steevast de groep is.

Freedom spreekt hier van de (Freudiaanse) structuur “weerstand/ overdracht (transfer)/ tegenoverdracht”, waarbij de bekende klinische praktijk “vrije associatie” het wezen zelf van het proces weergeeft. -- ‘Verzet’ verzwindt doordat de enkeling voor zover hij/zij zichzelf wil verdedigen, ‘afgebouwd’ (met een huidige Derridiaanse term ‘gedeconstrueerd’) wordt.

ER7

3. communistische herspoeling bij krijgsgevangenen. (07/08)

Wij doen aan retoriek: de vraag rijst hoe Communisten krijgsgevangenen 'overtuigen' dankzij de hun eigen taalvaardigheid van het ongelijk dat het kapitalisme heeft, d.i. van de schijnwaarde ervan.

Bibl. st.: *Eugene Kinkead, In every war but one.* -- Gedurende de Oorlog in Korea (1950/1953) werd de communistische vorm van "sensitivity training" (waarden-inoefening) die hersenspoeling heet, door de Chinese autoriteiten op Amerikaanse krijgsgevangenen toegepast. Niet de traditionele - politionele of militaire - foltertechnieken, wel de groeps- en zelfkritiek werd de methode van overreding tot een ander cultuurmodel.

1. -- *Zwarte schapen.*

Onmiddellijk na de gevangenneming werden de Amerikanen in kritiekgroepen ingedeeld. Wie als 'reactionair' ('individualist', 'dissident') tevoorschijn kwam, stond een keiharde behandeling te wachten. Die werd "het zwart schaap".

2.-- *Participatie.*

'Meedoen' was de inzet. Ieder gevangene diende 'participatie' d.m.v. groepsbiecht aan de dag te leggen. -- Geen enkele groep kreeg tot eten de toestemming zolang niet alle leden aan het opbiechten van 'iets' (een schuldfactor) hadden deelgenomen. Of … aanmerkingen ('aanmerking' is een kritische opmerking) over een ander lid hadden voorgebracht.

Gevolg: om dus te kunnen eten oefende uiteindelijk de groep zelf druk uit op de afwijkelingen, die "zwarte schapen" werden zodra zij bleven weigeren.

3.-- *Biecht.*

Een krijgsgevangene kon 'bewijzen' dat hij het communisme 'aanvaardde' (en dus tot 'verstandhouding' bereid was) door de zelfkritische belijdenis. -- Het mocht - o genadigheid - zelfs een onbenulligheid zijn. Als hij maar schuld bekende.

Appl. model. -- Zo zei iemand - in een toestand waarin men alle persoonlijk-individueel denken kwijtgeraakt is - dat hij "er niet in gelukt was zijn tanden te poetsen". Op de slag was "de groep" tevreden in de persoon van "de leider", die vaststelde dat door de bekentenis "tot "het systeem" was bijgedragen. Door te bekennen dat zijn tanden niet gepoetst waren, had hij zich aan de groep, resp. de leider 'onderworpen'.

Opm.-- Dit doet denken aan de manier waarop b.v. de gerechtelijke politie iemand aan een ondervraging onderwerpt totdat hij/ zij "toch maar iets" bekent. Ook dan is die politie 'tevreden'.

ER8

4.-- ***Wederzijds wantrouwen.***

Doelmatig was, in ieder geval, de methode! Geen enkele gevangene kon ooit ontsnappen.

Appl. model. -- Pas indien er groepswerk is, kan b.v. een tunnel gegraven wordenworden. --at de gevangenen letterlijk getraind - 'opgevoed' - waren in kritiek op medegevangenen, kweekte men in Korea informanten. Dezen werden, binnen de groep, tot een subgroep, -- b.v. drie of vier. Zij verrieden alles. Men heette ze 'kanaries': de leider van de groep hoorde ze graag 'zingen' informatie doorgeven)! Iedere vluchtpoging lekte uit.

Bij de wederopvoeding - eens uit krijgsgevangenschap - bleek hoe sterk - efficiënt - het wederzijds wantrouwen ontwikkeld was en hoe 'vrienden' tot 'vijanden' omgevormd werden.

In zo'n systeemverandering verliest het heilig karakter dat b.v. de Antieke Pythagoreeers en Platoniekers aan vriendschap toewezen, iedere werkelijkheid.

Opm.-- Weerom: dit doet denken aan de manier waarop b.v. gerechtelijke politie 'vrienden' (bekenden) van ondervraagden - liever: "aan ondervraging onderworpenen" - tracht … tot 'informeren' - versta: verraden - over te halen.

Eens dat dezen in de val trappen, worden ook zij tot 'kanaries' wier gezang de ondervragenden graag horen! De overreding bij de politie gebruikt alle middelen: urenlange suggestieve ondervragingen die uitputten zo dat het juiste denken van de vermoeide wegzinkt en de 'overgave' doorkomt, bedreigingen, beloften.

Ook daar verliest de heiligheid - versta: onschendbaarheid (in de zin van "wat niet mag geschonden worden") - iedere werkelijkheid. Wie zijn vriend niet verraden wil, wordt een 'onwerkelijk' - versta: niet aan de barre situatie aangepast - iemand.

"Nemo malus nisi probetur".

Een oude Latijnse spreuk begunstigt het positieve (versta: melioratieve) denken door te beweren “Niemand is slecht tenzij het bewezen wordt”. -- De overredingsmethode der Marxistisch-Leninistische sensitivity-trainers (om van die van b.v. de politie te zwijgen en van andere onderwerpers aan ondervragingen) keert de Antieke spreuk om: “Iedereen is slecht tenzij hij van zijn goed zijn het bewijs levert”.

Dankzij een geëigende ‘sociometrie’ (J.L. Moreno (1889/1974) komt men zo tot verzondebokking: wie niet verraadt, -- wie niet plooit, wordt tot zondebok, -- zoals *René Girard (La violence et le sacré)* (1972), uit de doeken deed.

ER9

4. westerse ‘groepen’. (09/14).

Onder ‘Westers’ verstaan wij het liberale samenlevingsmodel. -- Zoals onze vergelijkingen met hetzij onderwijsvormen hetzij politiesystemen bij ons, in het Westen, het reeds duidelijk maakten, bestaat waarden-inoefening en de daarin actieve retoriek ook in het Westen. -- Met dit grote verschil dat er een zeer grote verscheidenheid van ‘groepen’ aantrefbaar is.

Wij kiezen er een paar types uit. Let dus goed op: veralgemeen nu niet voor alle andere ‘groepen!

Twee vooropstellingen.

(1) Een eerste hypothese is de kleinschalige groep. -- De industriële en informatierevoluties hebben de ontwikkeling van grootschaligheid in onze huidige samenleving begunstigd.

a. Sedert de Renaissance (1450+) wordt de Moderne staat - gesitueerd in de internationale gemeenschap van staten - steeds meer de grootschalige ‘groep’ bij uitstek. Onderwijs, leger, hulpverlening (pensionering b.v.) komen in de handen van de staat en zijn ‘bureaucraten’ (staatsambtenaren). Groepen als syndicaten zijn grootschalig.

b. De enorme veranderingen in het systeem dat onze samenleving is, dwingen de enkeling, geconfronteerd met zo’n grootschalige systemen (groepen), tot een type van hulpeloosheid en onmacht. “Het terugvallen op de lotsverbondenheid eigen aan de kleinschalige groep - gezin en familie, vriendenkring, gebuurte - bleek in feite in tijden van nood een laatste sociaal houvast doch komt al te zeer te staan tegenover de grootschalige organisaties

(…)". (*Helmut Schelsky, Von der Klassen- zur Konsumgesellschaft (Sozialverfassung im moralischen Vakuum*), in: *Wort und Wahrheit* xvii (1962): 2, 17/26).

Slotsom: de kleinschalige groep lijkt in hoge mate een toevluchtsoord, vooral in noodsituaties.

Opm.-- Dit hebben b.v. de sekten, het sacrale type van kleinschalige groep, zeer goed begrepen: niet de grootschalige kerken, die te ver van de dagdagelijkse problemen en noodsituaties af staan, maar de kernen der sekten die revitaliserend trachten in te werken vormen toevluchtsoorden. Als paddenstoelen rezen zij uit de grond in alle werelddelen.

(2) Een tweede hypothese is het anti-taboeïsme. -- "Anarchisme verschilt van nihilisme. Maar de grenslijn tussen de twee overschrijdt men zodra b.v. niet enkel het gezag van staatsorganen doch het gezag van de wetgeving zelf aangegrepen wordt.

ER10

Dat juist voeren de taboe-afbouwers ('Tabu-Stürzer') in. - Onderwijl is hun bedrijf reeds tot een vertrouwde gewoonte ontaard. Zij zijn erin gelukt de term 'taboe' op te vullen niet alleen met de bijbetekenis van al wat primitief, duister atavistisch, achterlijk, bekrompen, wereldvreemd is, maar ook met die van al wat genadeloos, tiranniek, inhoudsloos, onmenselijk is.

Doordat zij alle mogelijke gedragsregels die zij willen afgeschaft zien, als zo' n 'taboes' schandvlekken, krijgen die normen de vernoemde bijbetekenissen. Meteen breekt men niet enkel de eerbied af die velen nog voor de gedragsregels opbrengen, maar ook en vooral het aanzien, de inspirerende macht der normen.

En, terloops: wat is er nu aan normen dat de anti-taboeisten niet afgeschaft willen zien? Denken wij aan b.v. de geschreven wetten, (…), de staat, de geplogenheden der samenleving, de stelregels der moraal, inzonderheid die der seksuele moraal". (*Anton Böhm, Die blecherne Pythia (Gefahren zur Zukunft der Demokratie*), in: *Wort und Wahrheit* xx (1965): 10 (okt.), 577/597).

Steller heeft het over wat de democratieën, van Westers model vooral, te wachten staat, indien o.m. het anti-taboeïsme verder terreinwinst boekt: geen

enkel waardeoordeel wordt nog aanvaard, -- of het nu over waarheid of onwaarheid, goed of kwaad, schoon of lelijk gaat. Want zoiets zou voor de taboe-afschaffer overkomen als iets dat “van buiten uit opgedrongen” is.

M.a.w.: alle waarde hoe dan ook heeft haar oorsprong in het volkomen ontvoogde, ‘geëmancipeerde’ individu en zijn denkgenoten.

Besluit. -- Denken wij nu de twee hypothesen - de kleine groep en het anti- taboeïsme, en wij hebben de tweeledige vooropstelling die het soort ‘groepen’ dat wij nu nader bestuderen, beheerst.

Eén type van groepsdynamica.

‘Groepsdynamica’ is een neutrale en algemene term - uit de sociometrie - die alle mogelijke wederzijdse en wederkerige (versta: reflexieve) inwerkingen binnen een groep aanduidt.

Hier wordt nu de “hier-en-nu-groep” getypeerd. “De groep wordt tot een ‘vrije’, ‘informeel blijvende’ bespreking uitgenodigd, -- zonder vooraf vastgelegd thema.

Het mekaar aanspreken geschiedt niet met het stijve ‘gij’, maar met het gemeenzame ‘jij/jullie’ en met de voornaam. - Aan ieder verschil inzake maatschappelijke ladder gaat men voorbij.

ER11

Tot een minimum worden alle beleefdheidsformules. -- de opdracht luidt: “zich laten gaan”, “zichzelf zijn” zo ongeremd mogelijk”. (*P. Arbousse, Bulletin de psychologie* (1959)). -- Met uitsluiting van al wat “hier-en-nu” buiten de groep der zich uitlevenden is, -- op de eerste plaats de gevestigde waarden en instellingen allerhande.

De enige doelstelling (en meteen waarde) van de bijeenkomst - het bijeenzijn - is “een ervaring doorleven” hier en nu. Al wat tevoren bestond, al wat daarna komen zal, -- al wat buiten de groep is, wordt uitgeschakeld, “tussen haakjes gezet”.

Opm.-- Herlezen wij nu *R 02* (Trotzky), dan stellen wij één groot onderscheid vast: én de kerken én het Marxisme-Leninisme groepeert mensen, maar niet “vrijblijvend-informeel” maar doelbewust en doelgericht (de kerken nemen de Bijbelse waarden als vooropstelling: het communisme de

Marxistisch-Leninistische waarden). Dit komt doordat én Anarchisme én zelfs Nihilisme sedert de vijftigerjaren (met de Amerikaanse Beatnik's) - meer en meer als 'waardensysteem' en 'cultuurideaal' functioneren.

De Anarchist stelt of het individu (individueel Anarchisme) of de kleine groep (socialistisch Anarchisme) als de waarde bij uitstek voorop. De Nihilist tracht als enige waarde voorop te stellen het negeren van iedere algemeen geldige waarde.

Beide bewegingen komen erop neer dat zij het "hier-en-nu" - versta: het loochenen van al wat het "hier-en-nu" overschrijdt, d.i. het algemene en het algehele (verzameling en systeem) - cultiveren.

Opm.- Tot daar de groepsdynamica (*R 01*). -- In het zog daarvan situeert zich de instellingenanalyse (*R 01*), die tweeledig is:

a. de 'institutionele' analyse vat de afbouw van de gevestigde instellingen (in de brede zin) aan door détailanalyse,
b. terwijl de instellingenanalyse een tweede vorm aanneemt wanneer zij - maar dan buiten en na de hier-en-nu-groep - de politieke strijdbaarheid voorbereidt en meteen het hele systeem wijzigen wil.

Opm.-- *Derek Shearer/Ruth Yannata Goldway, De la génération du Moi à la Nouvelle Gauche*, in: Autrement (Paris), Série Monde, 31 (avril 1981, Californie, 223/ 224 (*Les activistes des années 1960 ont survécu*), zegt dat, b.v. in de USA, de New Leftists de extreem-linkse, 'gauchistische' vleugel van de Democratische partij zijn gaan vormen, -- verre van te zijn verzwonden, zo als hun tegenstanders of misduiders soms beweren.

ER12

Wat verder zegt Ruth V. Goldway, die in de politiek van Santa Monica betrokken was, dat het etiket 'socialistisch' voor deze institutionele analyse - althans in de USA - niet gunstig uitvalt: het woord is verbonden met het Marxisme-Leninisme! "Wij zijn 'democraten' met een kleine 'd! De term "economische democratie" is veel realistischer en doelmatiger, (…). De mensen 'politiseren' rond simpele problemen en aansprekende themata - denk aan de huishuur - lukt". (A.c.,228). -- Overigens *Derek Shearer* schreef een boek: *Economic Democracy (The Challenge of the Eighties*).

Opm.-- De beslistheid waarmee een aantal "Economisch-Democraten" hun cultuurideaal doorzetten, lokte een tegenstroming uit in het Rechtse kamp, nl. een of ander type van Extreem-Rechts.

Een paar baanbrekers.

Wij vernoemen er twee tussen velen.

1.-- *John Dewey* (1859/1952).

Bekend, wijsgerig althans, als Instrumentalistisch Pragmatist: dingen als informatie of gedragstypes zijn, in zijn ogen, 'instrumenten' - geen normen - waarmee men afrekent met de ervaring. Ofwel dienen zij om zich aan die ervaring aan te passen ofwel om ze te wijzigen.

Bekend is zijn *Human Nature and Conduct (An Introduction to Social Psychology*), New York, 1922. Dit werk gaf aanleiding tot social engineering, -- versta: sociale manipulering of beheersing van sociale processen, een merkwaardige vorm van retoriek.

a. *Non-directivity.*

Zonder gevestigde gebruiken, zonder verworven kennis, zonder gezag "hier-en-nu -ervaringen" opbouwen! Maar wel met als 'waarde' 'democratisering', d.i. invoering van een samenleving-zonder-gevestigde normen. Waarbij zoiets als een commune wel voor de geest komt. Om met Nietzsche te spreken 'misarchisch', d.i. met minachting voor allwat gevestigd gezag is. M.a.w.: met een dosis Anarchisme!

Opm.- Onderwijsopvatting. -- De school is allereerst het 'instrument' van 'democratisering' (afschaffing van alle onderscheiden tussen klassen en standen). Zij incarneert "sociale manipulatie". Pas daarna is zij 'instrument' van onderwijs (wetenschappen, letterkunde, geschiedenis, aardrijkskunde).

b. *Dewey, links gericht,*

Hij koos indertijd partij voor Trotzky (*R 02*), ten tijde van diens proces in Moskou. Ook voor B. Russell (1872/1970; in 1940 beschuldigd door "verontruste ouders" van ondermijning van de moraal), toen deze zijn leerstoel verloor. - Anarchisme, niet zonder een zweem van Nihilisme!

ER13

2.-- *Kurt Lewin* (1890/1947).

Een Pools-Duits Jood. In 1932 naar de USA uitgeweken. “Human relations” (“menselijke betrekkingen”) staat centraal. Zijn *A Dynamic Theory of Personality* (1935) is bekend. Hij bedoelt experimentele situaties waarin theoretische hypothesen: omtrent ‘sociale’ onrust in de wereld kunnen getoetst worden.

1945/1947: stichting van het Research Center for Group Dynamics (aan het M.I.T, Cambridge, Mass.). Binnen “de groep” is cognitieve wijziging mogelijk. Onze inzichten immers steunen op “gevestigde normen”, die - aldus Lewin - slechts simpele ‘conventies’ (afgesproken meningen) zijn. Dit gaf aanleiding, in de USA, tot de Human-Changebeweging, -- ingezet in 1956. Wij verwijzen naar de National Training Laboratories.

Opm.-- Een steekproefje. -- Western Behavioral Sciences Institute (in La Jolla, Calif.) werkte met psychologen die op de gevestigde meningen wijzigend inwerkten, d.m.v. groepjes. Vooral jongeren wil dit instituut een nieuw waardensysteem bijbrengen, -- ja, opdringen.

Ouders b.v. zijn daarbij gewoonlijk zeer hinderlijk: “Hun waardensysteem gecensureerd rond een sterke moraal dreigt een groter probleem te worden dan rassenverschillen”. -- Men ziet het: een nieuw type van retoriek.

Deknamen. -- Namen kunnen tegelijk deknamen zijn. Zo vermeldt Sensitivity Training, 14 e.a., wat volgt: groepsdynamica, groepsdiscussie, integratietraining, “menselijke betrekkingen” interpersoonlijke deskundigheid, tussenmenselijke betrekkingen, ontmoetingsgroep; -- vergaderen zonder klassenonderscheiden, democratisch denken, -- auto- of zelfkritiek, groepsbelijdenis (wat betreft de laatste twee zie *R 06*, waar het Maoïsme ter sprake komt). -- Soms heet het ‘gebedstherapie’. -- Termen als ‘evaluatie’ of ‘bezinning’ kunnen hieraan toegevoegd worden. .

Opm.-- Het is - voor ingewijden - duidelijk dat de onderwijsvernieuwing hier één van haar voornaamste inspiratiebronnen onderkent. Het heette b.v. “democratisering van het onderwijs”, “meer aan bod laten komen van de leerling zelf” (die in “de klasgroep” aan waardeninoefening of “sensitivity training” onderworpen wordt, -- vaak door leid(st)ers-leerkrachten die de ‘logica’ (d.i. de vooropstellingen) niet juist begrepen doordat zij “nog van de oude garde” waren), “vermijden van competitiegeest” e.d… Waarbij, zoals Dewey voorstond, de leervakken tweederangs werden.

ER14

Opm.-- De reactie van een aantal volwassenen.

De volwassenen reageren uiteraard zeer uiteenlopend. - Een beamende actie geeft ons *Helen Swick Perry, The Human Be - In*, New York/ London, Basic Books" 1970.-De achtergrond vormen de protestmarsen tegen de Vietnamoorlog (die eindigt in 1975), de studentenrevoltes, de nieuwe, - Postmoderne levensstijl en zeden der jongeren in het spoor van de Beatniks (1950+).

De groepen waarmee schrijfster kennis maakte - van oktober 1966 tot september 1967 leefde zij met de 'bloemenkinderen' (Hippies/Yuppies) in Haight-Ashbury, nabij San Francisco -, waren "young seekers" (jonge zoekers) (aldus Allen Ginsberg), tot wie mevrouw Perry zich blijkbaar 'bekeerde'. "I, too, was a hippie" schrijft zij.

Een afwijzende reactie

Dat lezen wij af in de Twaalf regels om een goede misdadiger te maken, -- van de hand van de politiedirectie van Seattle (Wash.). Wij geven het voornaamst eruit.

1. Zeg nooit:"Dat mag niet". Uw kind zou er, immers, een complex van kunnen overhouden, nl. het schuldgevoel. Het zou, later, de overtuiging toegedaan geraken dat de gevestigde gemeenschap het 'vervolgt'.

2. Geef uw kind, reeds tijdens zijn jongere jaren, alles wat het maar wenst. Resultaat: het groeit op met het denkbeeld "De hele wereld is van mij".

3. Wanneer uw kind grove uitdrukkingen in de mond heeft, lacher eens om, want het zal zich "een slimmerd" voelen.

4. Raap alles op wat het laat slingeren. Zo brengt gij het de zekerheid bij dat enkel "de anderen" altijd ervoor verantwoordelijk zijn.

5. Laat het maar alles lezen. Laat het zijn geest maar voeden met 'vuilnis', terwijl gij zijn spullen kiemvrij houdt.

6. Geef het geen "geestelijke vorming" want het kan toch zelf kiezen wanneer het eenentwintig wordt.

7. Maak ruzie in het bijzijn van uw kind. Het krijgt dan tenminste geen 'schok' wanneer de echtscheiding voor de deur staat.

8. Geef het zoveel geld als het verlangt, -- geld dat het vooral niet zelf hoeft te verdienen. Het moet, immers niet dezelfde moeilijkheden doormaken als gijzelf.

9. Vervul al zijn wensen (eten en drinken, comfort) zo dat het zeker nooit 'gefrustreerd' geraakt.

10. Trek altijd partij voor uw kind: "Leerkrachten, politie, - zij hebben immers iets tegen dat "arme kind"

11. Als het dan een bandiet(je) wordt, zeg dan, alras "Ik heb er nooit iets kunnen aan doen!

12. Bereid u voor op een leven vol leed en zorgen.

ER15

5. Westerse 'groepen' (preciseringen) (15/17)

Wat voorgaat, is een algemene, eerder theoretische schets. Wij vullen deze nu op met 'détails'. -- liefst betekenisvolle détails.

Conditionering.

'Conditionering' betekent het feit dat de leider/leidster, in eenheid met de geleide groep, de noodzakelijke (en liefst voldoende) voorwaarden schept zo dat de overreding (het bijbrengen van nieuwe waarden, -- normen, idealen en verwachtingen (*R 01*)) lukken moet of minstens kan.

1.-- *Marathonzittingen.*

Vermoeide mensen - dat zagen wij reeds in het Communistisch systeem - reageren 'geconditioneerder' dan zich fris voelende mensen. Of liever: zij reageren 'onderworpener' (dat weten b.v. de mannen en vrouwen van de gerechtelijke politie zeer goed). -- Welnu, de sensitivityzittingen kunnen b.v. vierentwintig of achtenveertig uren duren zo dat 'sensitizing' (het bijbrengen van nieuwe waarden) verloopt zonder slaap, -- met een minimale voeding.

2 -- *Autoritarisme* ('Leid(st)erschap').

"De grote roerganger" (Mao) of "der Führslaap, --ler) of de 'Conducator' (Ceausescu), -- wij kennen het autoritarisme van Maoïsme, Nazisme of Roemeens communisme. Een zekere menswetenschappelijke taal preekt van "charismatische leiders". Waarbij vergeten wordt, zoniet onderdrukt, dat 'charisma' o.m. een Nieuwtestamentische term is die de gaven van de H. Geest (Pinksteren) aanduidde. Die geestesgaven waren sociaal gerichte gaven zo dat de gemeenschap - de 'groep' der gelovigen' - er voordeel bij haalde.

Welnu,

a. in het Communistische krijgsgevangenenkamp b.v. wordt het denkbeeld gesuggereerd dat elke steun slechts van de leider kan verwacht worden, niet van de medegevangenen;

b. in onze Westerse trainingsgroepen wordt de leider/leidster gesuggereerd als de enige vertegenwoordiger /vertegenwoordigster van "de nieuwe samenleving".

Emotionalisme.

Tweede 'détail' van vérdragende aard is het feit dat niet de Moderne 'rede', zelfs niet de Antiek-Middeneeuwse 'geest' maar wel de 'e-motio', het (buiten zichzelf geraken van het) gevoelsleven overheersend kan en desnoods moet zijn.

Appl. model. -- Dat kan zinnebeeldige vormen aannemen.

1. De deelnemende legt zich op de grond. De andere deelnemers zetten hun voet op het hoofd, de armen, de benen, -- de borst, -- het onderlijf. "Dit is symbolisch bedoeld om te doen aanvoelen dat "alle macht van de groep" komt.

ER16

2. Daarop worden de voeten verwijderd, wordt de deelnemende opgetild onder wilde kreten: "ik hou van jou".

De leidende figuren richten de gespreksgroepen allereerst op de intieme gevoelswereld. Zij sturen op 'beleving: 'doorleving' aan en wel zo dat het privéleven, de diepe intimiteit bloot komt. De zgn. 'emoties' dus, -- die van het persoonlijk-individuele geweten inbegrepen.

Appl. model. -- In een 'Postmodern' seminarie voor priesteropleiding b.v. kan men het beleven dat gij - in de groep - belijdt dat gij tot zelfbevlekking - masturbatie - komt, waarbij de groep niet rust voordat gij uw biecht hebt gesproken (niet voor God via de priester als middelaar, maar voor de groep). Dermate wordt de mens, in dat type van sensitivity training althans (men veralgemene niet), gesocialiseerd, vermaatschappelijkt.

'Anti-intellectualisme'.

Emotionalisme behelst steeds een element uitbanning van rede, resp. geest. Wordt de bezinning een beetje te logisch streng denkend, dan durven sommige leidende figuren gewagen van "een niet te vergeven dwaasheid".

'Ontmaskering'.

P. Ricoeur, de Franse Protestantse denker, beroemd om zijn studie over zondevlek, zonde en schuldgevoel, had het jaren geleden over de drie grote ontmaskeraars, nl. de Materialistische denkers Marx, Nietzsche en Freud. Ieder dezer denkers ontmaskerde de Primitieve, Antieke, Middeneeuwse en Moderne huichelachtigheid, die ontmaskerd diende te worden.

Voor deze drie was de gewone mens of de ontwikkelde in ieder cultuurstadium 'verdacht' doordat hij ergens schuldig was aan het diffuse, algemene en collectieve kwaad in de mensheid.

Economisch kwaad (Marx), cultureel kwaad (Nietzsche), psychisch kwaad (Freud). -- Welnu, men zou zeggen dat iets van die ontmaskeringsfilosofieën in de groepen getrokken is. Of althans in de leidende figuren.

Duidelijker uitgedrukt met Binswanger (Heideggerianizerend psychiater): de leidenden nemen de leden niet als medemensen met waardigheid maar zij nemen ze bij hun zwakke plekken. En wel door de belijdenis, die "het bourgeois eergevoel" afbouwt, -- zonder schroom.

ER17

Eens dat de Achillespees blootgelegd is, valt de leider/leidster aan - 'agressie' - door cynisch de zwakke plekken te verwijten. Wat op culpabilisering, het aankweken van schuldgevoelens, neerkomt.

Uitwerkingen. -- Zich laten neervallen, huilen als bezetenen, wegrennen om zich in een schuilhoek op te sluiten, goed afgebarricadeerd, - trauma's (zielekwetsuren) die weken duren, inzinkingen ('depressies') werden genoteerd.

Opm. -- *G. Lucas, Le cri primal*, in: *Genève Home Informations* 566 (12.09.1985, xvi), ridiculiseert een dosis van zo'n uitingen. "Sedert wanneer hebt gij nog een oerkreet uitgestoten?" vraagt mij een vriend. "Ik wil daarmee zeggen: het uitgeschreeuwd! Thuis, in de wagen, te midden van een woud. Uitgeschreeuwd doordat het niet goed gaat en dat het enige middel is om niet compleet gek te worden".

Waarop steller: "Gij zijt niet meer bij! Het is allang dat de therapie van Janov uit de mode is. Ik heb zelfs een film gezien die de methode weergaf. Eerlijk gezegd: die uitschreeuwers/ uitschreeuwsters - men ziet ze zich wringen, wenen, schreeuwen - wekken bij mij veeleer medelijden op dan zin om het ook zo te doen".

Waarop de vriend: "Gij stelt mij nog niet eens de vraag waarom ik wil schreeuwen! Mijn vrouw is er vandoor!". Waarop de schampere Lucas: "Begin liever een nieuw leven!". -Verre van ons om die schampere toon zonder meer over te nemen! Maar toch: de ervaring leert dat veel van die 'uitingen', 'emoties', veeleer zelfbeklag dan werkelijke bewustwording van de situatie zijn.

Nadien.

Verscheidene gewezen leiders/leidsters vertellen later dat zij achteraf niet van zichzelf konden begrijpen waardoor/waarom zij mèt vele groepsleden - urenlang de gevoelens van een lid van de groep konden 'bekritiseren'. Waardoor/waarom zij sommigen zo diep gekwetst hebben en zoveel leed en vernederingen hebben doen slikken.

Eén 'verklaring': 'groepsdruk'. De druk van de groep is een middel - zo verklaarden zij - om frustraties (teleurstellingen) tegen te gaan met als uitwerksel een soort wraakzucht - zelfs sadisme en/of masochisme -.

Tot daar een eerste reeks opmerkingen. Zij bewijzen dat, wanneer wij hierboven 'namen' als 'deknamen' stigmatiseerden, wij ergens daarvoor een echte reden hebben. Het emotionalisme gemengd met een (linkse) ideologie schakelt het gezonde logische te werk gaan soms te veel uit.

ER18

6. Westerse groepen (preciseringen) (18/21)

Het begrip "menselijk opzicht".

De term 'opzicht' betekent o.m. "acht geven op iets of iemand". "Menselijk opzicht" betekent "acht geven op mensen". In het Frans "respect humain".

Zo b.v. betekent "iets doen uit menselijk opzicht", "iets doen uit vrees voor het oordeel der mensen": "Wat gaan de mensen daarvan zeggen?". Het gebeurt regelmatig dat men het individueel-eigen oordeel (van het geweten b.v.) laat wijken voor dat van medemensen. Het is een 'vervallen' vorm van 'medemenselijkheid' (het beruchte 'Mitsein' van Heidegger).

Analyse. -- De mens bij wie het menselijk opzicht sterk doorweegt, is latent (on- of onderbewust) reeds onderworpen aan de medemensen. In de groepen wordt die zwakke plek bij uitstek uitgebuit en maakt de leiding met haar ideologie die onderworpenheid van latent tot patent (klaarblijkelijk). --

In die zin heeft zo'n ervaring in een groep wel waarde inzake zelfkennis: degenen die achteraf van zichzelf vaststellen dat zij onder de druk van de groep 'bezweken' zijn en dus de eigen vooropstellingen - ook de zinnige en zeer geldige - hebben prijsgegeven, weten meteen dat zij geen "sterke persoonlijkheden" zijn, maar "waarden-onvaste wezens".

Opm. -- Op zijn Bijbels-Existentialistische wijze heeft Soren Kierkegaard dit gezien: hij heeft het over “de enkeling”, die - voor God, d.i. met God geconfronteerd - zichzelf wordt, -- losgekomen als hij/zij is uit iedere vorm, hoe verraderlijk ook, van menselijk opzicht.

Opm. -- Agogen hebben het, in dit verband, ook wel over ‘mondig’, d.i. ontvoogd, als voorwaarde tot welzijn.

Een getuigenis. -- Het boekje *Sensitivity Training*, 23, geeft een applicatief modelletje. -- Een vrouw werd ertoe aangezet om eens per week een sensitivitytraining mee te maken. Ziehier wat zij daarover getuigt.

“Onze leider fascineerde ons met zijn, beschrijvingen van de studie der Pavlov-theorie. Door hem toegepast in werkgroepen voor menselijke betrekkingen.

Opm.-- Ivan Pavlov (1849/1936) was arts en fysioloog. De speekselklierwerkingen; als vorm van “geconditioneerde reflexen” werden door hem geanalyseerd. Nobelprijs fysiologie en geneeskunde 1904.

Zijn strekking loopt, tot op zekere hoogte, gelijk met het Behaviorisme (studie van het uitwendig-waarneembare gedrag).

ER19

Toelichting. -- In de termen van de ABC-theorie van de Amerikaanse psychiaters Ellis en Sagarin luidt dit als volgt: A is wat de groep, gericht door de leid(st)er, biedt; B is de waardenonvastheid of ook de waardenvastheid van het groepslid; C is de uiteindelijke reactie van het groepslid. Logisch: indien A en B, dan C (wat betekent dat de uiteindelijke reactie C pas begrijpelijk wordt - verklaarbaar - indien men én A én vooral B vooropstelt).

Opm.-- De vrouw zegt dat de leider ‘fascineerde’ (‘boeide’ in de letterlijk-psychische en dieptepsychische zin) d.m.v. Pavlov-theorie. Ongeletterden, niet erudiete mensen (op een of ander terrein) laten zich gemakkelijk be-ïndrukken door “geleerde praat” (dat is één van de zwakke plekken).

Meer nog, “Timeo hominem unius libri” lijkt hier van toepassing. De massieve zelfzekerheid waarmee ‘sofisten’ van dat type op ondeskundigem

inbeuken, ligt meermaals daaraan dat zij slechts één theorie terzake eigenlijk kennen en geen wisseloplossingen vermoeden!

Pavlov weet het! De grenzen van de Pavloviaanse theorie (meteen de correctieven door andere, mededingende theorieën) komen niet eens tot het sofistische bewustzijn door.

Opm.-- In de dialoog *Euthudèmos* vat *Socrates* (Platon) de beruchte kundigheid der Sofisten van zijn tijd aan. "De kundigheid van een Sofist is de vaardigheid om zowel wat waar is, als wat vals is, te weerleggen, -- samen met de kunst om het in om het even welke discussie te halen. Socrates noemt dit uitdrukkelijk 'eristiek' (*Monique Canto, trad. / introd., Euthydème*, Paris, Flammarion, 1989, 21).

De term 'epideixis', vertaalbaar door "zelfzekere taalvaardigheid", werd door de tijdgenoten der Sofisten (-450/-350) op het spreken en optreden der Sofisten toegepast. Daarvandaan de term "epideiktische welsprekendheid" (= 'demonstratieve' taalvaardigheid). - Waarbij de Sofisten onder minstens één oogpunt de "homo unius libri" (de mens die (enkel) één boek (goed) kent) overtreffen. - "Timeo hominem unius libri" wil zeggen: "Ik ben bang voor de mens die slechts één boek kent en enkel bij dat boek zweert". Deze Antieke wijsheid kan in 'groepen' soms als eerste redplank fungeren.

Opm.-- 'Epideixis' kan omschreven worden met de term "spreken met lef". Het lef beïndrukt mensen die terzake niet deskundig zijn.

ER20

Opm.-- Vooropstelling van trainers/trainsters, behalve Pavlovisme, zijn de "behavioral sciences" (gedragswetenschappen), die zich - aldus Western Behavioral Sciences Institute - "neerbuigen over projecten voor moeilijk te beïnvloeden personen". Het individueel gedrag mag, volgens sommigen, niet langer "aan zijn lot overgelaten worden". 'Planning' is de opdracht.

Soms heet het leervak dat de leidenden volgen "inleidende psychologie". Psychologie met als doel 'wijziging' (van de menselijke natuur).

De vrouw in kwestie gaat door. -- "Toen de leider klaar was om de zitting te beginnen, vroeg hij iemand uit de groep zijn indrukken en opvattingen over een ander lid uit de groep weer te geven. Dit betekende dat wij over een totaal vreemd mens dienden te spreken waarover wij niets afwisten".

Opm.-- Het begrip “lichtvaardig oordeel”. -- In de woordenboeken krijgt deze term licht de bijbetekenis van ‘verouderd’. Toch is het fenomeen op zich uiterst actueel. ‘Lichtvaardig’ wil zeggen “wat op korte tijd, zonder grondig nadenken of analyseren, ‘vaardig’ (deskundig) is”.

Appl. model. -- Een kunstenaar beschreef zijn huwelijk - let op het intieme gevoelsleven, object van belijdenis - dat noch buitengewoon gelukt noch mislukt was. “Hij had hoogten en laagten zoals bij de meeste mensen”. -- Na tien minuten besliste de groep dat de schrijver diende te scheiden. Een wisseloplossing kreeg niet eens de kans.

Verder verslag. -- “Naargelang de tijd verstreek, leerden wij elkaar beter kennen en deden wij actief en intens aan onderlinge gevoelsuitwisseling”.

“***Een hete zitting***”. -- “De sensitivitytraining evolueerde vlug naar een hete zitting. -- Voortdurend werd op mijn persoon kritiek uitgeoefend doordat ik bepaalde morele waarden bleef verdedigen.

Een uitzonderlijk hinderlijke, ‘negativistische’ stemming vloeide daaruit voort zo dat wij niet de onderlinge genegenheid en vooral niet de liefde, welke wij eerst dachten te zullen aantreffen, benaderden. -- Wij gingen echter wel in op het verzoek tot ‘openheid’ en ‘eerlijkheid’. Zoals eerder beloofd. -- Met welk doel echter? Alleen maar om erg emotioneel te snikken, en allerlei bizarre bewegingen te maken?”.

ER21

“De ruw-emotionele belijdenis”.

De vrouw gaat verder. -- “Het systeem van de ruw-emotionele belijdenis veroorzaakt een verergering van de eigen problemen. Men bekent immers dingen waaraan men zich nooit schuldig maakte! Enkel maar opdat “de leider” zou tevreden zijn.

Indien men slechts dingen bekent die niet erg verhelderend zijn, wordt men ervan beschuldigd “zichzelf te bedriegen” of “te weigeren de eigen valse maskers af te werpen”. Na dergelijke bewerkingen komt men automatisch tot het besluit “ieder mens is ziek, gewetenloos, verdorven”

Opm.-- Dit staat in diametrale tegenstelling tot het ‘positieve’ denken eigen aan New Age: daar denkt men zichzelf en de medemens ‘goed’ (= ‘positief’)

totdat het tegendeel bewezen wordt. In de linkse waardeninoefeningen gebeurt het dat men "negatief denken" radicaal vooropstelt. Zelfs tot het dwingen van nooit begane 'zonden' toe, -- in tegenstelling tot de Maoïstische groepen die zich desnoods met een onbenulligheid tevredenstellen (*R 07*). Herlees ook *R 08*.

Haat tegen de samenleving. -- De vrouw: "Sensitivitytraining stuurt erop aan om de haat tegen de samenleving bij alle deelnemenden te wekken. In zo'n sensitivitytraining moet men niet trachten te bewijzen dat nog vele mensen oprecht, eerlijk en goed zijn".

Progressisme. -- Een paar decennia geleden klonk het 'in' wanneer men zich 'progressief' opstelde. -- Het getuigenis van een deelneemster: "Het is nu een jaar geleden dat ik sensitivitytraining meemaakte.

Ik vraag mij eerlijk af: "Waardoor/waarom werd ik door anderen zo diep gekwetst, zo diep vernederd? Waardoor/waarom vernederde ik zo diep anderen? (….). Heel dikwijls dachten wij dat alle buitenstaanders onmogelijk konden beseffen in welke mate wij vooruitgang boekten inzake zelfverbetering en meteen algemene mensverbetering. Wij dachten werkelijk dat wij bevoorrechten waren. Wij sloten ons heel dikwijls op in een soort geluksgevoel dat anderen ons konden benijden".

Opm. -- Hier hebben wij, te midden van Postmoderniteit, één typisch Modern, gegeven: Galilei, Descartes, Newton, Locke, Kant, -- zij allen, de grote Verlichters ('Rationalisten'), de stichters van de typisch Moderne cultuur" geloofden rotsvast in "de vooruitgang".

ER22

7. Westerse groepen: (preciseringen) (22/25)

Het getuigenis van de dame, in vorig kapittel, toont haar waardenonvastheid aan: zij bekent, uit menselijk opzicht, dingen die ze niet gedaan heeft. -- Het kan ook anders. Iemand kan zich - als enkeling - verzetten tegen de indoctrinering. 'Doctrina', in het Latijn, betekent 'leer'. Indoctrinering is het feit dat men iemand "onder de ene of andere druk" of "d.m.v. verschalking" een leer bijbrengt. Weerom: een vorm van retoriek. -- Het woord is 'in': heel wat tijdgenoten-intellectuelen die zich "kritisch opstellen" zitten op de loer om iedere vorm van indoctrinering, vooral de traditionele vorm, te 'ontmaskeren'.

Een getuigenis. -- Sensitivitytraining, 24. -- Een studentin, 21, vertelt haar wedervaren. -- "Ik volgde een tijdlang sensitivitytraining. -- Deze term werd echter niet gebruikt, maar wel 'spreekcursus'. In de grond kwam het op sensitivitytraining neer. Om echter studerenden te lokken hadden "de leiders' de term vermeden".

Agressie. -- "Tijdens de 'cursus' werd ik door de leider voortdurend aangevallen. Ook door alle andere leden van de groep. Eenvoudig omdat ik hun zogeheten "nieuwe moraal" verwierp. -- De leider weigerde uiteraard mijn "zuivere gevoelens" en mijn "morele en godsdienstig overtuiging" als authentiek en waarachtig te aanvaarden: ik werd ervan beschuldigd niet oprecht-en-eerlijk te zijn betreffende mijn houding inzake voorhuwelijkse betrekkingen (die ik, in geen geval, aanvaard).

Ik werd bespot en grondig vernederd. Ik ondervond dat (...) het individu met hoge moraal moet gekraakt worden en van de rest van de groep gescheiden. -- Ik werd niet gewaardeerd om mijn wilskracht inzake kuisheid. Integendeel: ontzettend veel blaam werd mijn deel. -- De spot en de vernederingen werden door mijn professor-groepsleider uitgelokt. Ik werd afgeschilderd als 'conservatief 'achterlijk', 'voorbijgestreefd', -- 'vals', 'huichelachtig', enz.".

Opm.-- De termen 'eerlijk/oneerlijk' "echt/onecht" e.d. in het taalgebruik van de Anti-taboeïsten slaan op het feit of men al of niet beseft, toegeeft, uitspreekt en 'belijdt' dat de aandrangen ('impulsen') - zoals seksbehoefte, aanvalsdrift, schaamte om slecht - zijn - in ieder mens aanwezig zijn en op vooral onrechtstreekse uitingen wachten.

ER23

Het traditionele begrip "eerlijk/oneerlijk" of "echt/onecht" slaat op hetzij het objectief met waarheid omgaan hetzij wezensgetrouwheid of wezensongetrouwheid. Twee taalgebruiken dus. Met verschillende vooropstellingen.

Kort: de sensitivity-trainers eisen, "in naam van de nieuwe moraal" (die zij als even absoluut vooropstellen als de traditionelen dat met hun moraal deden), dat men "het moet willen geweten hebben dat men slechte aandrangen of 'impulsen' heeft". Juist die willen zij bloottrekken.

De enkeling. -- “Ik liet mij, echter, niet zomaar afmaken. Ik beschuldigde op mijn beurt de leider en mijn deelgenoten ervan dat zij de waarden waaraan ik vasthield, trachtten te breken, -- enkel maar om af te breken. Indien de vernietiging van mijn levensbeginselen:

a. voor de groep en

b. vooral voor de democratie (C*F.-RH 12*) een overwinning betekende, dan nog liever naar de hel met “de democratie”! -- Ik verweet de groep dat zij over geen enkele waardevolle moraal beschikten, niets in de plaats konden stellen van alles waaraan ik waarde hechtte en waarvan ik werkelijk hield”.

Opm.-- Herlees nu *R 09/11*, waar het Anarchisme met Nihilistische tendens ter sprake kwam.

Waardevaste en waarde-onvaste enkelingen.

De studentin vertelde verder dat zij ondervonden heeft dat weinigen - bij jongeren praktisch niemand - van sterke overtuiging en karaktervastheid getuigen, wanneer zij geconfronteerd worden met “absolute moraal en ethisch relativisme”.

Opm.-- De studentin typeert daarmee de nieuwe moraal die én alle (ethische) waarden als betrekkelijk (‘relatief’) vooropstelt (= relativisme) én, tegelijk, zichzelf als ‘absoluut’ (= niet-relatief) opdringt. Nu beschrijft zij het menselijk opzicht.

“Tijdens sensitivitytrainingen doen de meeste deelnemenden volledig afstand van alle waarden waarvan zij, tot nog toe, oppervlakkig geleefd hebben zonder diepere beleving ervan. -- Het is dan ook begrijpelijk dat zij zich niet verdedigen tegen de vulgariteiten en excessen (= buitenissigheden) van een trainingsgroep.

Hogere moraal moet steeds verdedigd worden. De massa bezit geen hogere moraal. Meestal doet men - stap voor stap - afstand om, uiteindelijk, te vervallen in de kleinste gemene deler van “de groep”. Wanneer men dan weet wat voor soort mensen een trainingsgroep uitmaken, kan men zich goed voorstellen hoe groot deze kleinste “gemene deler” wel moet zijn.

ER24

Opm. -- Men kent wellicht de Antieke spreuk “Senatores optimi viri, senatus autem mala bestia” (De senatoren zijn uitstekende mannen, de senaat

echter is een kwaadaardig dier). Wat bewijst dat de ethische weerbaarheid van een senator indertijd niet al te hoog geschat werd. De spreuk geldt nog altijd.

Opruierij: ('subversie'). -- Wat de studentin nu gaat vertellen, slaat op het 'subversief' aspect. -- *R. de Chabot, Peut-on utiliser les massmedia*? verwijst naar *Roger Mucchiell., La subversion*, Paris, CLC, 1976-2. Gezinnen en scholen, ondernemingen en beroepsorganisaties, universiteiten, magistratuur, gemeentebesturen, -- leger en politie worden ondermijnd vanuit groepen. -- De retoriek is het grote middel.

"Subversie is inwerken op de overtuigingen der mensen d.m.v. subtiele (nauwelijks te vatten) middelen. (…). Vooropstellingen zijn de kennis van de wetmatigheden van de psychologie en de psycho-sociologie (*R 12v.; 20*), -- alsook de vaardigheid inzake logisch onware stellingen maar die er heel en al waar uitzien". (Aldus Mucchielli). De infrastructuur van die subversie zijn de media: zonder pers, radio, t.v. is zij zo goed als machteloos.

Opm.-- Voegen wij maar de popmusic daarbij want zij is boordevol subversieve 'kunst'.

Let wel: volgens de Chabot is de subversie noch Liberalisme noch Vrijmetselarij, -- noch Marxisme of communisme of Gauchisme. Subversie is een in allerlei richtingen plooibaar retorisch instrument. Men wijzigt het waardensysteem "in naam van" (denken wij aan de kritiek van Lyotard op "in naam van") de ene of de andere ideologie.

Zo b.v. zijn de media medeverantwoordelijk voor het 'imago', de beeldindruk" die van een politieker uitgaat. Door dag - in dag - uit te herhalen, te belichten 'maakt' men letterlijk het denkbeeld dat het publiek voorgeschoteld krijgt. Het komt neer op een soort meestal zeer afbouwende marketing (verkoopkunde). -- Wij luisteren nu, met meer verstand, naar de studentin.

"***De leider bekritiseert alles:***

Gezin, familie, vrienden, -- vaderland, -- morele standpunten, godsdienst en geloof, ascese (= versterving). Dit alles geschiedt met opzet: om alle leden de ziekelijke gewoonte bij te brengen die de naam 'kritiek' draagt. Daarmee wil hij een totale wijziging in geest en mentaliteit bewerken. -- Zoiets is echt subversie.

ER25

Maatschappijkritiek. -- "In de gevestigde maatschappij deugt niets meer; dus laat ons alles afbouwen. Zo b.v. trouw aan de huwelijkspartner(in), familie, kinderen, -- vaderland, God en godsdienst. Al die dingen zijn, larie. -- Achteraf rijst de vraag: "Waar haalt de trainingleider het lef vandaan om te doen alsof hij over alle kennis en wetenschappen beschikt?". -- Aldus de studentin.

Opm.-- De termen 'kritiek', resp. 'maatschappijkritiek' worden, in deze groep, blijkbaar niet in de neutrale zin gebruikt. Op zich immers betekent 'kritiek' "het onderzoek naar de werkelijke waarde".

Dat is b.v. o.m. rein platonische methode. In de Platonische dialogen komen alle meningen - ook de meest subversieve - aan bod. In het begin, in het beschrijvend en verhalend gedeelte dat de kritiek voorbereidt. Zo neutraal mogelijk.

Pas daarna komt het waardeoordeel aan bod: immers niet alle meningen zijn even 'waardevol'. Dat is - terloops gezegd - typisch Antiek-Griekse 'democratie' of liever "democratische methode". -- In de door de studentin beschreven groep echter is democratisering allereerst een afbouw- of deconstructief, zuiver retorisch procedé.

The Blue Lagoon. -- Een toemaatje. -- Een veertienjarig meisje (Brooke Shields, gekend sedert Pretty Baby) en haar neef (Chris Atkins) lijden schipbreuk en spoelen aan op een paradijselijk eiland (Fidji). Na een tijd geraken zij schuldeloos-naïef op elkander verliefd. Resultaat: het meisje wordt zwanger.

Deze film was ooit hit 1 bij de USA - tieners. Maar "de gevestigde maatschappij" was veel minder geestdriftig: "Wat kan een veertienjarig ding met een baby aanvangen zonder de gevestigde maatschappij?".

Waarop Brooke Shields: "Men kan het een film over "de rechten van de tieners" heten. Het grondthema is immers een meisje en een jongen die buiten de 'beperkingen' - taboes - van de maatschappij die de onze is, opgroeien". -- De realisator van de film, Randal Kleiser, ziet het zo: "Al wat die film te zien geeft, wordt, voor een tiener, universeel en normaal, Wie zoiets als kunstmatig, onnatuurlijk of slecht aanvoelt, behoort men dringeind naar de psychiater te verwijzen".

Opm.-- Behalve het feit dat beiden, - Shields en Kleiser, zeker niet aan overdreven nederigheid lijden, stellen wij vast dat beiden weloverwogen de gevestigde waarden inzake zwangerschap 'kritisch' bekijken.

ER16

8. Bhagwangroepen (26/35)

Bhagwan Shree Rajneesh is zijn volledige Indiase naam. Kortweg Bahagwan.

Oriëntalismen.

'Oriëntalisme' betekent hier "de zucht om uit "het (verdorven)' Westen' weg te vluchten en in "het (gave) Oosten een toevlucht te vinden". Daarin zijn, natuurlijk varianten, danig goeie en … pover uitvallende. -- wij staan bij één zo een oriëntalisme stil.

Opm.-- De Beatles (1962+), de Rolling Stones (1963+) o.a. hebben vele jongeren vooral de weg naar het Oosten gewezen. -- Wat betreft Bhagwan, verwijzen wij naar Swami Deva Amrito (*Jan Foudraine*, de bekende psychiater van *Wie is van hout* (1971)), die in zijn boek: *Oorspronkelijk gezicht (Een gang naar huis*), Baarn, Ambo, 1979, ons enig inzicht verschaft in wat een 'verlichtingsgroep' kan zijn. Let wel: 'kan' zijn! Want er is natuurlijk weerom 'verlichting' en 'verlichting!

Terloops: de term 'verlichting' in het recente Westen slaat op Verlicht Rationalisme en heeft zeer weinig, ja, niets te zien met de (Oosterse) mystische 'verlichting', die de eenzame mens (weerom) in de totaliteit van de (als 'goddelijk' aangevoelde) kosmos situeert.

Opm. -- Wat men, natuurlijk, in Foudraine's boek niet vindt, is b.v. het feit dat - begin jaren tachtig - Bhagwan uit zijn centrum te Poona (= Indiaas dorp 150 km. z.-o. Bombay) wegging, -- onder de druk van de schuldeisers, -- onder verdenking van groepsseks, druk op 'sannyasin' s' (= leerlingen) die soms tot vluchtpogingen en zelfs zelfmoord besloten.

Ook niet het feit dat Bhagwan snel in de USA, het Verlicht-Rationalistische land bij uitstek - open voor alle meningen -, een dorpje van een veertig inwoners opkocht, met sannyasinssteun, om daar zijn verlichtingsgroepen te herstichten. -- Doch laat ons de roddel weglaten en ingaan op de specifieke groepsstructuur.

De "Verlichte Meester".

Zo betitelt hem Foudraine. Deze "Indiase heilige" (Foudraine) verkondigde indertijd een leer, waarin Herakieitos en Sokrates, Islam en Soefisme (een Islamietische mystiek), ja, Jezus van Nazareth, Hindoeïsme en Boeddhisme, Tantrisme, Taoïsme en Zen, -- Freud, Adler, -- Maslow en vele andere dingen verwerkt waren.

De leer.-- Foudraine, o.c., geeft één steekproef je: "Vanaf de geboorte raakt het kind door de opvoeding 'gespleten'. Het kind is nog wel extatisch en open maar tegelijk afhankelijk en uitgeleverd.

ER27

Ouders willen "het beste" voor hun kind. Maar zelf zijn zij vervormd door het leven, -- geketend in angsten die de omringende maatschappij ook in hen geproduceerd heeft. Zij zijn bang: hun opvoeding wordt een dressuur tot angst. Zo raakt het kind vervreemd van zijn lichaam en gebroken omdat wat ouders en maatschappij niet past, moet worden afgesplitst en verdrongen. Dan wordt het wel het slachtoffer van een maatschappij die slaven nodig heeft en die het kan manipuleren en exploiteren. (…). Valse waarden worden voortdurend geïndoctrineerd (…) (O.c., 59).

Opm. -- Zoals de lezer/lezeres ziet: ofschoon in Oosters-mystiek kader gesitueerd, is deze 'leer' toch erg gelijkvormig met wat wij in communistische en Maoïstische en Westerse groepen vernamen.

Een 'Encountergroep'.

O.c., 104/154.- 'Encounter' is 'ontmoeting. Dit is "ontmoeting (= intieme kennismaking) én met zichzelf én met de groep. In dit geval duurde de groep zeven dagen (10.30/12.30; 14.30/18.00; 19.30/22.30). Teertha, een vervanger van Bhagwan, was de leider. -- Een tekst van Bhagwan leidt in: "Ga zo totaal mogelijk in de groep op, want waar het werkelijk om gaat, is niet het groepsproces maar de totaliteit van je betrokkenheid. Men loopt de groep mis als men blijft toezien. (…). Men moet de getuige, de toeziener, volkomen loslaten.

Als je in de groep kwaad bent, moet je kwaadheid zijn, niet kwaad. Als je kwaad bent, is er nog altijd iemand die observeert. Als je de kwaadheid zelf bent, is de getuige" verdwenen. (…). Of betrokken zijn of toezien. Dat is jouw beslissing. Alleen als je 'deelneemt' (*KF-RH 07*: *participatie*), zal er iets gebeuren, -- niet als je getuige blijft. (O.c., 105).

Het acteren van de eigen 'impulsen'. -- De klassieke retoriek zegt dat de echte redenaar:

a. geïnformeerd (vinding) is,
b. een geordende tekst heeft (schikking),
c. die gestileerd is (vormgeving),--
d. die hij gememoriseerd heeft (geheugenoefening) en
e. die een acteur/ actrice gelijk voordraagt (dramatisering).

Dit laatste element krijgt plotseling in de groepen een herstichting. --"Ik zend - aldus de Bhagwantekst - alleen maar mensen naar de encountergroep die begrijpen dat zij alle grenzen moeten doorbreken. Grenzen rond seks, gewelddadigheid, woede, razernij, haat. (…).

ER28

Als het 'eerlijk' is, zal het pijnlijk worden. (…). Het is een poging om alles wat verborgen is gehouden, van zijn omhulsels te ontdoen. Het zijn onplezierige dingen, die wij verbergen. Daarom verbergen wij ze. De gewelddadigheid, de haat of jaloezie - die verbergen wij omdat wij bang zijn dat mensen ons zullen verwerpen als zij het in de gaten krijgen. Niet alleen verbergen wij ze voor anderen, wij verbergen ze ook voor onszelf". (O.c." 106).

Opm. Dit is één vorm van "niet willen geweten hebben" (zoals de traditionele volksmens zegt), -- één variante van "menselijk opzicht". Maar dan "menselijk opzicht" dat tot onderdrukking (bewust) en zelfs verdringing (onbewust) gaat. Door de (on)bewuste neigingen - impulsen - in te volgen - als in een geacteerde biecht voor anderen (en, meteen voor onszelf) - geven wij ze én voor onszelf én voor de anderen bloot.

"Ik haat hier iedereen". -- O.c., 107. -- "Tegenover mij zit een vrouw (…). Zij heet Karima en ik geloof dat zij de tweede is die begint te praten: "Ik haat iedereen hier" zegt zij met grote overtuiging. "Ik heb altijd al mijn leeftijdgenoten gehaat". Bij het woord 'haat' ontbloot zij haar voortanden. Het is een afschuwelijk gezicht".

"Een forse vechtpartij". -- O.c., 108. -- "(…) Een orkaan van woede. - De jongen met het engelengezicht en de droge Schot slaan erop los, het rode baardje slaat terug. -- Daarna is het de beurt aan Karima die opnieuw haar haat uitbrult. Waarna een forse vechtpartij tussen haar en verschillende vrouwen volgt. Het duurt lang".

Eva, de Duitse actrice. -- O.c., 110vv. -- Een filmster. Al vijftien jaar in psychotherapie. Vaak lijdend aan zware depressies. Met stukgelopen huwelijk. -- "De meeste mensen in de groep (…) zitten bij deze middagzitting al half naakt. Eva in haar blauwe spijkerbroek en witte hemd à la Saint-Tropez is, wat dat betreft, een volstrekte dissonant".

O.c., 114. (…) Een taak: wij moeten ons een vrouwelijke partner kiezen bij wie wij ons het minst op ons gemak voelen en bij voorkeur de nacht met haar doorbrengen. Ik kies Eva. (…). Zij logeert in Blue Diamond, het hotel (…). Wij lopen samen door het donker (…). Een deel van onze taak is dat wij ieder een half uur moeten luisteren naar wat de partner(in) over zijn/haar eigen leven, de jeugdgeschiedenis en recente ervaringen, wil vertellen, en dat wij daarbij zo aandachtig mogelijk moeten zijn en zo nu en dan - als wij dat willen - kunnen wij vragen stellen.

ER29

Eva houdt zich daar al direct niet aan want zij begint mij onmiddellijk allerlei vragen te stellen (…). Ik ben geïrriteerd door dit gebrek aan discipline. (…). Wij bestellen een maaltijd in het hotel. Ik vertel haar (…) over mijzelf (…). En daarna begint Eva een verhaal dat zeker anderhalf uur duurt (…).

Het is allemaal verschrikkelijk en terloops vertelt zij ook nog dat zij geweldige angsten heeft om "seksueel aangevallen te worden" en dat haar kamer in de Blue Diamond uiteraard haar 'privé-boudoir' is waarin zij zich graag in haar 'privacy' terugtrekt. Zij vertelt mij dat zij de taak die Teertha - de leider - ons heeft opgedragen, helemaal niet ernstig neemt: "Dat moet ik toch begrijpen.

Ik begrijp helemaal niets! Daar gaat mijn lekkere bed! Ik kan haar opmerkingen over "seksuele aanvallen" helemaal niet plaatsen want ik voel mij als een kind dat pas in de liefdevolle armen van de groep opnieuw geboren is. -- (…) Om half één ga ik weg. Wij lopen langs de lift en Eva probeert mij nog op de mond te kussen maar ik weer dat toch liever af.

Thuisgekomen kan ik niet slapen en ben razend. Mijn hele masochistische houding, -- dat hele lieve - jongensgedoe - zo van "Nee! Natuurlijk niet, hoor! Nee, als jij niet wilt, dan moet je het zeker niet doen. Nee, ik respecteer je privacy" maakt mij razend. -- Op zijn minst had ik meer stelling kunnen

nemen. -- Ik rationaliseer het maar weg met de gedachte “dat ik een heel ontroerende ervaring heb gehad die mij volledig ondersteboven gooide”.

Maar de slaap blijft uit en de moorddadigheid neemt toe. Je kunt toch een pasgeboren kind niet van ‘verkrachtingsneigingen’ beschuldigen! Ik ben razend en denk aan de volgende dag. Over ‘impulsen’ gesproken! Ik ben er zo angstig voor. Zou ik niet gewoon de begrijpende therapeut-vader kunnen uithangen als Teertha mij morgen ironisch vraagt: “En - hoe was de nacht, Swami?”.

Dat heb ik toch altijd gedaan mijn hele leven altijd die rol van de begrijpende jongen, later de therapeut. Nooit eens “Godverdomme, dat neem ik niet!”. En ik draai mij heen en weer op mijn harde matras en heb fantasieën dat Eva zich met een minnaar in het hotel verwarmt tot de vent lekker uitgerust in dat andere bed gaat slapen.

ER30

Opm. -- Het is zo duidelijk dat onze psychiater zelf met zware ‘impulsen’ worstelt. Nog best dat de mensen die bij zo’ n psychiater komen - vooral vrouwen -, niet goed weten wat in hem omgaat.

“De volgende ochtend is Eva da laatste die de groepskamer binnenkomt. -- Zij is nog niet goed op haar plaats of ik sta op en sleur haar naar het midden van de kamer. Ik ben razend. Sla haar een paar keer in het gezicht en brul het uit: “Die kou van je, verdomme! Wat is de waarheid? Wat is de waarheid?”. Ik herinner mij dat ik daarop afstevende, -- op dat woord ‘waarheid’. Het heeft zeker met mijn moeder te maken en, in mijn fantasie, is “de waarheid” omtrent Eva dat zij de nacht niet met mij wilde doorbrengen omdat zij, na mijn vertrek, naar een minnaar ging die in het hotel op haar wachtte.

Het was gewoon maar een fantasie. Maar in ieder geval druk ik iets van mijn razernij uit; -- Uiteindelijk laat ik Eva - die nogal verschrikt doet - los en zeg met een soort walging: “Dit is niets. Dit is hoogstens een soort niesgeluid van kwaadheid” (…).

Ik zit nog niet goed of alle vrouwelijke groepsleden springen op en vallen Eva aan. In minder dan geen tijd staat zij naakt in de kamer en probeert wanhopig een paar kussens te grijpen om daarmee haar borsten te bedekken. Dit maakt de groepsleden nog razender omdat iedereen allang naakt is geweest. -- Eva begrijpt er niets van.

Zij begrijpt ook niet hoeveel kwaadheid haar arrogante gedrag al in de groep heeft opgeroepen. -- Uiteindelijk is de scène ten einde. Eva kondigt aan dat zij onmiddellijk wil vetrekken. (…). Niemand weet op dat moment wat Eva gaat doen. Pas een week later horen wij dat zij in Bombay direct naar de Duitse schandaalpers is gelopen die van haar verhalen gretig gebruik maakt om een krankzinnige hetze in heel Duitsland te ontketenen".

Opm. -- Het feit dat zovelen 'kwaadheid' in zich voelen - en laten - opkomen om reden van het zgn. arrogante gedrag van Eva, toont aan dat die 'zovelen' nog steeds niet de innerlijke vrede bezitten die zich aan dat arrogante gedrag niets meer laat gelegen zijn dan nodig is.

De Bijbelse openbaring o.m. leert ons ons te versterven door onze waardeoordelen te beheersen inzake al zo'n dingen als arrogantie. "Wat voor belang heeft dat?". Maar ja, hier acteert men de onrijpe waardeoordelen.

ER31

"Een orkaan van neukende mensen".

O.c., 119v. -- "Na iedere orgie van geweld is er even rust. Teertha strooit dan de ene interpretatie na de andere rond die nu doel treffen op een wijze die ik - als psychotherapeut - nog nooit gezien heb". Mensen rollen letterlijk omver als hij, met veel humor, de situatie doorlicht die zij net hebben beleefd. (…) Het neemt veel weg van de ernst van alle moord en doodslag, de huilbuien en de wanhopige omarmingen van deze middag. -- (…).

Wij moeten met de hele groep nu in de groepskamer slapen. (…). Om mij heen vormen zich geleidelijk aan paren en langzaam verstilt het gepraat en gaan sommige paren - zowel links, rechts, als tegenover mij - tot 'actie' over. Binnen korte tijd lig ik - naar mijn gevoel - in een orkaan van neukende mensen, te midden van allerlei 'klaar- komgeluiden'. En ik verbijt mij, ben razend en probeer alles weg te redeneren met opmerkingen tegen mijzelf als: "Jij bent gewoon ouder; je bent rijper. Jij doet aan die niesbuien van slordige seksualiteit nu eenmaal niet meer mee. Jij bent verder. (…)".

Maar het besef van eenzaamheid en ouderdom - te midden van deze jonge mensen -, het besef afgeschreven te zijn (….) blijft mij achtervolgen. Ik doe geen oog dicht. (….). De hele nacht blijf ik wakker en voel mij verloren".

Sudra.-- O.c., 120vv … -- Een “wat buikige Engelse vrouw”. Zij zegt dat zij van al die boeken van Bhagwan niets verstaat, terwijl de andere leden dat goed verstaan. “Toen ik voor de eerste keer (Bhagwan) zag, was ik erg teleurgesteld want ik zag dat “blauwe licht” - “die aura” - die om hem heen zou moeten hangen, niet. Waarschijnlijk ziet iedereen dat wel. Maar ik zie het helemaal niet ik ben helemaal niet religieus”. De groep gilt van het lachen. Ook Teertha, die met een verschrikkelijke liefde naar haar kijkt. (…)

Zij schijnt verstoken te zijn van iedere vorm van narcisisme. Zij glanst gewoon zonder het zelf te weten. Zij is verpleegster in Engeland. (…). Vergeleken met Sudra ben ik een gecompliceerde, steeds op de rand: van “het tragische” en “het melodramatische” wankelende man (…). Sudra is gewoon de onschuld. --

Teertha vraagt haar zich uit te kleden en later staat zij, met een dik buikje, tegen de muur. “Ja, ik vond mijzelf lelijk. Daarom ben ik maar dik geworden. Het deed er niet meer toe, he?”.

ER32

“Wat zit jij, verdomme, aan mijn, dijen?”.

O.c., 122. -- “Saki, het jonge maagdelijke meisje, blijft veel “met haar hoofd praten”. Iedereen wordt er ziek van: het is één grote intellectuele controle. Maar plotseling lijkt Teertha de opening gevonden te hebben. Zij vertelt over haar vader: hoe hij haar, als jong meisje, betastte en over de dijbenen streek.

Ineens zat ik midden in de kamer over Saki’s benen te strelen, terwijl zij verder praat: het wordt een “herbeleving van het trauma” (*opm.*: zielekwetsuur). Ik voel mij nu een soort verlengstuk van Teertha,-- leef mij in de woorden van Saki en de beschrijving van de situatie in. Zij huilt en trapt alsof alles plotseling opnieuw gebeurt. Alle teleurstelling, de breuk in het vertrouwen. In mijn rol van imitatievader gutst het zweet in stralen van mijn gezicht.

Ineens ontwaakt Saki en kijkt mij aan “Wat zit jij, verdomme, aan mijn dijen?” zegt zij. “Ondankbaar kreng” denk ik en trek mij, nat van het zweet, in de hoek van de kamer terug, terwijl Teertha nu heel lang met haar praat en naast haar zit tot zij, schokkend van verdriet, een stuk van haar lichaam lijkt te hervinden.

Wij zitten er ademloos naar te kijken: hij beweegt zijn handen over haar lichaam alsof hij de geremde energie betast. Het is griezelig. Ik heb nog nooit zoiets gezien. Maar het is net of Saki herboren wordt, -- lichaam wordt, vrouw -- vlak voor mijn ogen. -- Zo gaat de ochtend verder met de ene scène na de andere".

Opm.-- Saki was een jong Amerikaans meisje "zeer mooi maar nogal maagdelijk aandoende" (o.c., 112).

"***Herboren worden***". -- De uiteindelijke bedoeling van deze "encountergroep, de beste op de wereld (nergens wordt zo'n absolute vrijheid toegestaan)" (O.c.,106), is "een totale transformatie" (o.c., 107). Vanuit verdrongen, resp. onderdrukte aandrang en - 'impulsen' - naar klaar besef ervan en beheersing op hoger peil ervan. Zo wordt b.v. van Karima, de droeve kikker, die iedereen haat (*R. 28*), te midden van een massa kussens (als haar doodskist), gezegd dat zij "begint te lachen en even herboren wordt uit haar depressieve bitterheid" (...) (O.c.,123).

Tot daar "encountergroep". -- Ook 'kundalini-meditatie' geheten (o.c., 110),-- met elementen van 'bio-energetica' ('body-work') (o.c., 140) of 'oerschreeuw-therapie' (o.c., 141).

ER33

Veroosterste psychanalyse.

O. c., 198 vv. -- Bhagwan, stuurde aan op een "nieuwe psychologie" en wel een psychologie die én de Westerse én de Oosterse psyche-opvattingen combineerde.

a. ***Freud, Adler, Jung***. - De geest - 'ik', 'mind', 'narcissisme' geheten - is 'ziek' (dat zagen wij in vorige steekproeven). Freud en zijn grote navolgers openden de weg naar een 'wetenschappelijke' benadering van die 'ziektetoestand' die zich uit in symptomen, samengevat als "mensen-in-moeilijkheden". --

b. ***Maslow, Fromm, Janov.*** -- De geest is, grondig gezien, 'gezond' en wat meer is - tot 'piekervaringen' (immens geluk, mystieke ervaring) in staat. Denk de term "Humanistische psychologie" -- Het Oosten vertoont fragmenten van zo'n psychologie van de gezonde, op piekervaring uitgevende mens (Patanjali, Boeddha), maar met een inslag die dieper 'religieus' is (wat dat 'religieuze' ook moge zijn) en o.m. naar meditatie en sacraliteit neigt.

c. Bhagwan.-- De geest is in zijn' wezenskern "verlichte geest" (op zijn, Oosters-religieus' te verstaan, natuurlijk). Een Gurdjieff, een mysticus, ging in die richting. Zijn leerling Ouspensky, groot wiskundige, was te 'intellectueel' om echt zo'n verlichtingspsychologie door te zetten. Zegt Bhagwan: "Ik ben Gurdiieff en Uuspensky samen".

Opm. - Volgens Foudraine: bewustzijnsverruiming zonder drugs o.l.v. een meer verlichte geest (denk aan Teertha). Met als hoofdvoorwaarde vertrouwen en overgave aan "de meester" (Bhagwan-Teertha).

Een infrastructuur. -- O.c., 182vv. -- Met de drieledige psychologiestructuur, hierboven geschetst, zijn wij nog niet aan de "bizarre praktijken" die wij zagen in de ashram. -- "Seks en agressie zijn de sporten van de ladder naar "de spiritualiteit" (*opm.:* verlichting). Als je eerst de sporten wegzaagt omdat je die energiebronnen vies en vervelend vindt, wordt het beklimmen van de ladder erg lastig. (…). Onze rijkste bron van energie wordt (…) geblokkeerd door verboden en angst.

We blijven met zulke blokkeringen in een auto-seksueel stadium steken en onze zogenaamde heteroseksuele relaties worden door die blokkade tot een vorm van wederzijds masturberen. Zij hebben dan niets te maken met de werkelijke ontmoeting van man en vrouw die, in een liefdevol orgasme, het kosmische ervaren, de weg naar God vinden en seks, als meditatie kunnen beleven". (O.c., 183).

ER34

M.a.w.: om het drievoudige doel--sanering van 'ziekte' activering van gezondheid, en van aanleg voor piekervaring, "verlichte toestand", -- te bereiken is energie nodig. Deze situeert zich in seks en geweld.

Opm.-- Het staat vast dat, in het *Nieuwe Testament*, Jezus op zijn wijze
a. ziekte wegnam (bezweringen, genezingen),
b. door de ziel van 'dunamis' (= energie) te voorzien.

Maar deze 'kracht' is, behalve van natuurlijke en buitennatuurlijke (= occulte of paranormale) aard, allereerst van bovennatuurlijke aard. Gave van de Drie-enige Godheid. De *Bijbel* als geheel, en vooral het *Nieuwe Testament*, staan huiverig tegenover de louter natuurlijke en gebeurlijk buitennatuurlijke

energieën voor zover zij niet gezond gemaakt worden door de bovennatuur en haar specifieke levenskracht.

Welnu, dit standpunt komt nergens duidelijk ter sprake in Foudraine' s boek. Laten wij klaar zijn: is de energie in seks en aanvalsdrift, desnoods geacteerd in groepsverband, desnoods geactiveerd door wederzijdse beïnvloeding, niet enkel noodzakelijke maar ook voldoende voorwaarde tot het bereiken van het gestelde drieledige doel? De resultaten - enige toetssteen - zijn op dat punt niet altijd geruststellend.

Opm.-- De argwaan, eigen aan het Postmoderne anti-intellectualisme, wat geest (verstand, rede) betreft, insinueert dat geest, begrepen als rationele methode en als intuïtieve kracht, geen enkele energie zou behelzen. Wat ook moet bewezen worden. Dat anti-intellectueel element is ook aanwezig in Foudraine' s Bhagwanisme.

De sfeer van de nachtdromen.

Wie de verslagen leest van Foudraine, kan zich niet aan de indruk onttrekken dat Bhagwan's groepen zo direct uit de sfeer van de nachtdromen komen: daar heersen - moraalvrij, zonder priesters en politiekers (O.c., 183; 205 ("Politici zijn de meest corrupte mensen"), die Bhagwan zo verafschuwt - én seks én aanvalsdrift, "in absolute vrijheid" van normen (o.c., 106). Volgens Platon (en andere Antieke Grieken) ontstaat in die nachtdromen zowel de tiran (dictator) als de misdadiger.

Wanneer men onvoorbereide mensen zoals b.v. *Eva* (*R 28*), *Sudra* (*R 31*) of *Saki* (*R 32*) zo 'bizar' of 'brutaal' confronteert met de nachtdroomsfeer, waarin zij, ook zij zeer zeker leven in haar on(der)bewustzijn, -- wat werkt dat uit?

ER35

Opm.-- Het thema 'groepen' is eindeloos. Nog één woordje. *J.L. Moreno, Gruppenpsychotherapie und Psychodrama (Einleitung in die Theorie und Praxis*), Stuttgart, 1959-1, 1973-2, 7f., schrijft: "Het oudste en talrijkste 'proletariaat' in de menselijke samenleving bestaat uit de slachtoffers van een ondraaglijke, niet-therapeutische wereldorde.

Het heet "therapeutisch proletariaat". Het bestaat uit personen die aan de ene of de andere vorm van ellende toe zijn: psychische ellende, sociale ellende, economische ellende, politieke ellende, raciale ellende, religieuze ellende.

Het “therapeutisch proletariaat” kan niet door economische revoluties ‘verlost’ worden: het bestond in Primitieve en voorkapitalistische maatschappijen; het bestaat in Kapitalistische en in Socialistische maatschappijen”.

Het is de grote verdienste van de groepen, vanaf de Marxistisch-communistische tot en met de New-Age-groeigroepen (à la Bhagwan b.v.), de reële omvang en inhoud van de ellenden gezien te hebben en meteen gepoogd te hebben er iets aan te doen. Ook al stellen de ‘therapeutische’ methoden, die wij steekproefmatig (inductief) overlopen hebben, soms zeer zware problemen.

Theorieën. -- Het theoretisch aspect hebben wij tot een minimum herleid. Het gaat, in deze cultuurfilosofie, allereerst om wat wij heden aan cultuurfenomenen kennen.

Toch nog even dit voor wie er dieper op wil ingaan.

-- *Michel Lobrot, Kurt Lewin (La dynamique des groupes*, in: *Sciences Humaines* (Paris), 14 (1992: févr.), 10/11, is vol lof over het rein theoretische werk van Lewin (*R 13*) : Lewin situeert én in de zielediepte én in de omgeving (beiden één in éénzelfde (kracht)veld)) zowel de evolutie als de conflicten van een groep, hoe groot of klein deze ook is. Zo zelfs dat een groep perfect functioneren kan, zonder uitwendige factoren of gezagsinstanties. De psychosociologie was zijn werk.

Verder kan aangeraden: *Jean Maisonneuve, La dynamique des groupes*, Paris, PUF, 1 968-1, 1 984-7 (dynamistische (= Lewiniaanse), interactionistische (R.F. Bales), psychoanalytische groepen worden onderscheiden; -- de rol in het geheel der samenleving).

Opm.-- Ons doel was o.m. wijzen op de bizar en zelfs brutaal overkomende retorische methoden in sommige - niet alle, ver vandaar - groepen, -- om pijnlijke verrassingen te besparen voor argelozen die er zich aan wagen.

ER36

9. de mythologische groep (36/40)

De traditionele magiërs/magiërinnen kennen op hun wijze - zeer goed de uitbanning die wij aan het werk zagen in de hierboven even geschetste groepen. Eén model daarvan verschaft ons de lectuur van de Narkissosmythe.-- Wij leggen dit zeer kort uit.

Mythologie/ mythanalyse.

Als verhaal behoort de muthos, mythe, tot de narratologie (ook: narratiek, diëgetiek) of verhaalleer.

De mythe - net als de fabel, het sprookje en de legende - werden door het klassieke verlichte rationalisme onderschat, ja, geminacht (als een "irrationele denkvorm"). De Romantiek, echter, kreeg er weer begrip voor doordat zij genoemde verhaalstypes situeert in het leven (het basisbegrip dat Romantiek beheerst). Zo zegt F.W. Schelling (1775/1854; Romantisch Duits-Idealist): "De mythologie is een product van het bewustzijn dat zich onophoudelijk hervindt". (Inleiding tot de filosofie der mythologie, I, 10).

'Mythologie' betekent:

a. de verhalen zelf die samen één systeem, hoe los ook, uitmaken,

b. de studie omtrent die verhalen (wat men ook 'mythanalyse' heet).

De mythe.

De mythe is eigenlijk lotsanalyse. Wie het begrip 'lot', resp. 'lot(s)gevallen' vooropstelt, vat de eigenlijke benadering van de mythe. -- De mythe is, in die perspectief, een verhaal dat:

a. uitgaande van waargenomen feiten, het lot,

b. doordenkt (denk aan Platon's theoria of doorgronding) tot op de occulte en/of 'goddelijke' 'elementen' (= vooropstellingen) die die waargenomen feiten of lotgevallen begrijpelijk maken. Of, althans, begrijpelijker maken.

Opm. -- In Platonisch taalgebruik uitgedrukt: mythen zijn één vorm van 'stoicheiosis' (Lat.: 'elementatio'), factorenanalyse.

Lotsanalyse.

Het fabeltje dat kinderen verstrooit of een zedenles inprent, -- het sprookje, dat gewoonlijk langer is en met wonderlijke dingen doorspekt, -- de legende, die gewoonlijk vromer is (en meer in de Bijbels-Christelijke sfeer thuishoort), -- zij zijn ook drie types van lotsnalyse, maar van het "lichtere type" en dus meer voor eenvoudigen (kinderen b.v.) bestemd. Terwijl de mythe, voor zover zij waargenomen feiten louter beschrijft, dan ook vaak rauwer, brutaler en dus meer voor volwassen geesten bestemd is. Ja, bepaalde mythen zijn gewoon ergerlijk.

ER37

Onder meer Platon van Athene (-427/-347), in Socrates' spoor, heeft kritiek uitgeoefend op die onstichtelijke zijde van de mythen en hij staat daarin verre van alleen. Ook de Bijbelse openbaring, vanaf het zondevalverhaal, heeft felle kritiek op de verloederende inslag der mythen der Heidense volkeren uitgeoefend: de godheden der mythen zijn dan ook, in algemene regel, 'demonen'.

Hier vervoegt de mythe de ballade. De ballade, meer Nordisch-IJslands-Germaans van oorsprong, toont, weliswaar, ook idyllisch (lichtvol-gelukkige) taferelen en lotgevallen, maar haar zwaartepunt ligt overduidelijk in het tragische domein: noodlot, demonische boosheid e.d. - net zoals in de mythen - zijn schering en inslag. De ballade is dan ook geen 'kinderliteratuur'. Het balladeske genre is typisch volwassenenkost.

Opm.-- Het is dan ook niet verwonderlijk dat de grote Antiek-Griekse tragici - Aischulos van Eleusis (-525/-456), Sofokles van Kolonos (-496/-406) en Euripides van Salamis (-480/-406) - overvloedig geput hebben, voor hun tragediën, in de mythen en hun anankè, d.i. de bizarre noodzaak of noodlotsgevallen.

Besluit. -- De mythe (ook de andere vernoemde types van teksten) is een levensmodel:

a. het origineel, het leven, zoals het in feite is,

b. wordt belicht door een model ervan (d.i. iets dat er informatie over verschaft), -- zo dat de levensvoorvallen begrijpelijker worden en meteen draaglijker.

Dit behelst meteen dat de mythen in de religie en in de magie en de mystiek een ernstige rol spelen. - Wat niet belet dat - b.v. voor kinderen - mythen kunnen voorgedragen worden alsof het fabels, sprookjes of legenden waren. De mythe is veelduidig zoals alles wat bestaat.

Opm.-- "De Moderne mens zal een mythenvreter ('Mythenfresser') zijn' (K. Marx).

In het Marxistische taalgebruik betekent 'mythe' een stel denkbeelden (desnoods idealen), als 'ideologie' van de naakte economisch-sociale toestanden vervreemd' en dus 'onwerkelijk', maar zo dat deze denkbeelden - net als de mythen bij de Archaïsche mensen - grote geestelijke invloed op de psyche, ook van de huidige mensheid uitoefenen.

Denken wij aan “de Liberale mythe van de (economische) vooruitgang” en het Progressisme dat ermee samengaat, sedert de XVIII- eeuwse Verlicht-Rationalisten (cfr. de Encyclopedisten).

ER38

Zo is er ook “de socialistische mythe van “de Grote Avond”, waardoor, na een gewelddadige Socialistische revolutie, aan de ellenden van het Bourgeoistijdvak een einde (‘Avond’) zou gesteld worden. Wat weerom één type van Verlicht-Rationalistisch Progressisme is. Hier wordt de mythe ‘verwereldlijkt’ (geseculariseerd) en is de beschrijving, resp. verklaring ervan louter menswetenschappelijk.

Anders is het gesteld met “Der Mythos des Xx-sten Jahrhunderts” van Rosenberg, de Nazi: hiermee gaat het Nazisme terug tot vóór het stadium der Kerken (Voorbij-bels) en vóór het stadium van de Verlichte rationalisten. Het Primitivisme, d.i. een soort repristinatie of terugkeer naar een geïdealiseerd oerstadium, beheerst hier het begrip ‘mythe’. Wat niet belet dat de Nazi’s… ook de meest Moderne verworvenheden integreerden (denk aan de Moderne wetenschap en techniek). - Daarin is het aan New Age gelijk.

De narkissosmythe.

Bibl. st. : *P. Grimal, Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*, PUF, 1951-1, 1983-9. -- Wereldberoemd is de mythe van Narkissos (Lat. : Narcissus), vooral sedert Freud en diens dieptepsychologische omduiding, die er vooral de mythe van de geldingsdrang (eigendunk, ‘narcissisme’ (ook wel ‘narcisme’), zelfingenomenheid, egocentrisme) in zag.

Meer dan één versie.

Een mythe is veelal in een veelheid van versies (tekstsoorten) aantrefbaar.

Opm.. -- Voordat wij de egocentrische versie geven, ziehier de alterocentrische.

Narkissos was een jongeman die zijn zuster hartstochtelijk liefhad en zelfs sprekend op hem geleek. Doch het meisje vindt een noodlotbepaalde vroegtijdige dood. Om haar ‘beeltenis’ nooit te vergeten keek Narkissos, over de waterspiegel van bronnen gebogen, aan zijn zuster denkend, zichzelf starend aan.

Doch, i.p.v. zodoende de beeltenis van zijn overleden zuster blijvend in zijn geest te vereeuwigen, verminderde zijn levenskracht (in het Grieks: 'dunamis', d.i. dat waardoor men leeft en overleeft) dermate dat hij wegkwijnde.

Opm.-- Waardoor is het begrip 'dunamis' (levensenergie) zo centraal in de mythen (en in de balladen)? Doordat de mensen het noodlot slechts beheersen dankzij die levenskracht! Een verkeerde leefwijze (zoals die van Narkissos) tast ze aan.

ER39

Opm.-- Eén der grondstructuren in deze versie lijkt de systechie "teleurstelling ('frustratie')/droefenis" te zijn (en niet "frustratie-agressie"). Narkissos reageerde te 'week'. In andere termen: er is een noodlottige, voor de levenskracht tragisch werkende "immanente sanctie" (= innerlijk bepaald afstraffingsproces) aan het werk waardoor Narkissos zichzelf de ondergang bereidt. Door toe te geven aan droefgeestigheid (voorteken) volgt niet leven en overleven, maar dood (vervolg).

De egocentrische versie.

a. Narkissos was de zoon van de nimf Leiriope (Liriope) en de riviergod Kèfisos (Cefisus). Toen hij ter wereld kwam, raadpleegden de ouders de blinde ziener of 'mantis', Teiresias (Tiresias) over zijn lot. Waarop Teiresias: "Hij zal leven tot de dág waarop hij de eigen beeltenis ziet". Pas later zouden allen begrijpen wat juist deze lotsuitspraak eigenlijk betekende.

b. Narkissos' verschijningswijze was, als jongeman, van een zeldzame schoonheid (waardoor hij 'hubris' (grensoverschrijding) beging). Hij was dan ook het trefpunt van talloze jonge meisjes en nimfen. Waarop Narkissos telkens weer afwijzend reageerde. -- Totdat de nimf Echo (weergalm) op hem stralend verliefd werd. Doch, opnieuw, herhaalde Narkissos zijn misprijzen en zelfs smaad. Echo trok zich in een eenzaamheid terug, -- vermagerde (van liefdesverdriet) meer en meer, -- totdat van haar slechts een treurig - klagende stem overbleef. Dermate was haar levenskracht afgezwakt.

Maar Echo had zusters! Dezen waren door het hele gebeuren diep geschokt en wendden zich tot de godin Nemesis. Deze godin gaat door als de godin van o.m. "de goddelijke wraak" en vooral van "de verdelende gerechtigheid" (die grensoverschrijdingen ten goede, zoals in het geval van Narkissos' schoonheid, of ten kwade, zoals in het geval van Narkissos' minachting voor het vrouwelijke geslacht, afstraft).

Opm. -- Narkissos deelde niet het erotische waardevoelen dat de meisjes en de nimfen, in Heidens-mythisch verband, huldigden. Dat zal hem de uitbanning uit “de groep” bezorgen.

De godin Nemesis nam zich voor de hooghartig afgewezen minnaressen ‘recht’ te verschaffen door Narkissos - gelijk in de magie - in Zijn levenskracht te treffen, waardoor hij automatisch uit de gemeenschap wegsterft. Meteen zou Teiresias’ lotsvoorspelling in vervulling gaan.

ER40

De goddelijke verschalking.

a. ‘Goddelijk’ betekent hier “al wat uitgaat van en/of gelijkt op de godheden van het Heidendom” (door de Bijbel “onreine geesten” of ‘demonen’ geheten).

b. ‘Verschalking’ betekent “al wat bij de zwakke plekken neemt zonder dat het beetgenomene het beseft”. -- Dit is een zeer frequent thema in de mythen. Kristensen is één van de zeldzame religiewetenschappers die daarover uitvoerig heeft gehandeld.

Verschalking door ingeving.

Om, zoals de magie heden nog dagelijks doet, iemand in zijn levenskracht te treffen, kan men hem/haar een denkbeeld ingeven dat verraderlijk ‘negatief’ werkt.

Toen Narkissos op jacht ging, gaf Nemesis hem in aan een bron zijn dorst te lessen: hij zag toen, voor het eerst, in het watervlak zijn gelaat, met al zijn schoonheid, weerspiegeld. Op de slag werd hij op zijn eigen beeltenis stomverliefd. Wanneer hij ze wou omhelzen op het wateroppervlak, werd zij echter een karikatuur. Toch bleef hij er, uit zelfingenomenheid, op staren. Zo zelfs dat hij eten en drinken vergat. Met als gevolg dat zijn levenskracht afbrokkelde.

Verbloeming.

Hij werd door de godheid in een bloem omgetoverd die bij de bron wortels schoot: de Narkissosbloem (narcis) spiegelt zich, in de lente, in het bronwater, -- bloeiend, om, in de herfst af te sterven.

Mythische toelichting.

Schoonheid, in de mythen, is verraderlijk, net als de mooie Lorelei die lokt en ondergang bereidt.

a. De lokale god Haides (gewoonlijk vertaald door 'Hades') of nog: Plouton, de onderwereldlijke god, is in Pulos (letterlijk 'poort'), in Elis, gekend.

Opm. -- Meer dan één stad of dorp of wijk gold als "poort van de hel" omdat men ervan overtuigd was dat zij het woon- en heersgebied van de onderwereldlijke godheden waren. Zo verstaan wij meteen wat Jezus bedoelt, wanneer hij zegt dat "de poorten der hel" zijn kerk niet zullen overweldigen.

b. De universele god Haides, de Onderwereldgod, heerst over de hele onderwereld of 'hel' (waarmee niet enkel de plaats van verdoemden bedoeld is), samen met zijn gade Persefonè (= Persefoneia), de Onderwereldgodin.

Welnu, de Narkissosbloem was, mythisch gezien, de bloem van Haides: wie ze - onbewust of bewust - plukte, zag plots in zijn verbeelding en geest de aarde opengaan, de god zelf opstijgen en hem/haar halen. Denken wij aan Kore, Zeus' dochter, b.v..

ER41

10. De mythologische groep (toelichting) (41/43)

Het godheidsoordeel. -- Gewoonlijk zegt men 'godsoordeel' (maar wij willen onderstrepen dat 'god' mannelijk is en 'godheid' zowel mannelijk als vrouwelijk. -- Narkissos ondergaat een 'oordeel' vanwege de mythische godheden (hier vooral vrouwelijke): zij onderzoeken: de toedracht en 'oordelen' dat hij moet "uit de groep" gebannen worden d.m.v. het ergste wat men magisch kan beleven, het treffen, op dodelijke wijze, van de levenskracht of 'dunamis'. -- Wij leggen even uit.

Het denkbeeld 'atè' (godheidsoordeel).

Bibl. st.: *A. Bailly E. Egger, Dictionnaire Grec-Français*, Paris, 1903, 300s. (ateo, atè)). --Wanneer wij de veelheid van betekenissen van 'atè' ordenen, dan komt een overduidelijke godsdiensthistorische structuur bloot.

Een proces.

'Kinèsis' (Lat.: motus), proces, is een verloop met een ingebouwde volgorde. Men kan zo schetsen:

a. naar aanleiding van een misstap of wat ook,

b. veroorzaakt een godheid (in de zeer brede zin: zielen van doden, helden zijn mee verstaan) een verblinding (schemerbewustzijn, waanvoorstelling, zelfs waanzin) dankzij een verkeerd werkend denkbeeld, dat, indien de getroffene het volgt (involgt), onheil (ongeluk, misrekening, -- in; alle geval "verkeerde afloop") sticht.

Semasiologie.

Nu wij het bedoelde proces kennen, kunnen wij de betekenissen van het woord of van de woordengroep bepalen (semasiologie),

a. *'Ateo'.*

Betekent: "ik word door een godheid ingegeven waandenkbeeld beheerst en bega onheilbrengende daden".

b. "atè".

a. De godheid die het verschalkend proces veroorzaakt (als strafgodin).

Opm. Wat ons … door Nathan Söderblom, de godsdienstwetenschapper, bijgebracht is met de term Urheber/ Urheberin' (veroorzaker/ veroorzaakster),

b.1. De schemertoestand, ontoerekeningsvatbaarheid, die het eerste effect is van de goddelijke ingreep.

b.2. De verkeerde afloop, het onheil, dat volgt. -- Ziedaar de opvallendste betekenissen.

Opm.-- De door de gelovige Grieken zo gevreesde Erinues' (Erinyen, noodlots-godinnen), o.g.v. antifrasis (a door niet-a weergeven) 'Eumenides' (welwillende godinnen) geheten - denken wij aan de Romeinse furiae (furiën) - , behoren soms tot de met 'atè' aangeduide godinnen. -- *Platon, Gastmaal* 195d vernoemt Atè.

ER42

Opm. -- Gekend is de Oudromeinse spreuk: "Quos Jupiter vult perdere dementat" (Alwie Jupiter, de Oppergod, de ondergang instuurt, berooft hij van zijn zinnen).-- Zij is één toepassing van de 'atè'.

Herodoteïsche toelichting.

Bibl. st.: *G. Daniëls, Religieus-historische studie over Herodotus*, Antw./ Nijmegen, 1946 (o.m. 27/38 (Herodotus' opvatting over het bestuur der goden)).

Herodotos van Halikarnassos (-484/-425) is bekend om zijn *Historiai* (letterlijk onderzoeken). Meteen werd hij de “vader van de geschiedschrijving” (W. Jager zegt: “de vader van de land- en volkenkunde.).

1. Herodotos is Milezier: de zicht- en tastbare, ‘seculiere’ (aardse) fenomenen zijn, het gegeven; de ‘archai’, de vooropstellingen, zijn het gevraagde. Daarbij ontpopt Herodotos zich als mythisch-theoloog: vaak tracht hij, in en doorheen de fenomenen die iedereen vaststellen kan, een structuur bloot te leggen die de gebeurtenissen die hij weergeeft, beheerst (en dus ‘verklaart’).

2. Die structuur (in Platonische termen: idee) heet ‘kuklos’, kring(loop). De fenomenen:

(a) beginnen klein,

(b) worden groter,

(c) om liefst gedurende een korte tijd een piek, die tegelijk een grensoverschrijding dekt, te bereiken,

(d) zo dat zij daarna, plots, weerom klein of zelfs nietig worden.

Narkissos, met Herodoteische ogen bekeken, vertoont zowel in de alterocentrische als in de egocentrische versie een kringloop.

In de alterocentrische versie: een waandenkbeeld schiet in zijn geest wortel, neemt toe om een onduldbare piek te bereiken die hem fataal wordt. Hij meent dat, door zichzelf aan te staren, hij zijn zusters’ beeld zal bewaren ten eeuwigen dage.

In de egocentrische versie: n.a.v. de uitzonderlijke schoonheid hem eigen groeit, in zijn geest, de ijdele gedachte dat hij zich aan eigendunk mag overleveren, -- een eigendunk die niet enkel zelfingenomen leeft maar iedere minnares niet enkel doet afwijzen maar misprijzen.

Deze piek lokt de reactie van Nemesis uit die ‘nivellerend’ (Daniëls), gelijkmakend, effen strijkend, werkt, in de geest van de verdelende rechtvaardigheid. Wat Narkissos ‘kleineert’, d.i., hier, kleiner maakt om hem de juiste maat bij te brengen, Maar juist daardoor wordt hij uit “de groep” uitgestoten. Met zijn hubris, grensoverschrijding, past hij niet meer in “de groep”.

ER43

Herodotos' stuurkundige structuur.

Zoals E. W. Beth, indertijd, met anderen duidelijk maakte, dachten de Archaïsche en Klassieke Griekse denkers o.m. vanuit een stuurkundig of cybernetisch inzicht. -- Wij tekenen nu die verloopsstructuur even uit.

a. ***De regel (telos).***

"Zoals de godheid in de natuur door wijze verdeling der krachten een zekere gelijkmatigheid en orde tracht te bewaren, zo heeft zij ook in het leven der mensen bepaalde grenzen getrokken welker schending zij in geen geval dulden zal". (Daniëls, o.c., 28v.).

b. ***De afwijking (parekbasis).***

"Wanneer de mens echter geen rekening houdt met die grenzen en zijn grenzen te buiten gaat, komt hij in aanraking met de 'fthonos' (*opm.*: Lat: invidia, 'nijd', beter: 'onduldzaamheid') der godheden". (Daniëls, ibid.). I.p.v. 'fthonos' gebruikt Herodotos ook de term "nemesis ek theou", rechtzettende of terugkoppelende ingreep vanwege de godheid.

c. ***Terugkoppeling, herstel (rhuthmosis, epanorhtosis).***

Deze werd reeds geïnsinueerd: de duldzaamheid inzake afwijkingen der godheden heeft grenzen! Bij grensoverschrijding grijpt 'atè' plaats, oordeel van de godheid (wat wij hierboven uitvoeriger uiteendeden.

Besluit.

Met deze structuur der Antieke cybernetica - die men b.v. nog bij *Aristoteles*, *Politiek V: 5* (grondwetgevingen die van normen afwijken, lokken correctieven uit), terugvindt - hebben wij de structuur die wij b.v. in Narkissos' onheil aan het werk zagen, haar volle denkkader (basisstructuur) gegeven. Pas indien wij als vooropstelling een zekere doelgerichtheid (met normen en verwachtingen) o.g.v. waarden (zie *R, 01*) aannemen, kunnen wij een zekere 'logica' ontdekken in de mythe van Narkissos (zoals in vele andere verlopen).

Opm.-- Wij zagen dat de godheden der mythen, gewoonlijk, demonische wezens waren die "goed en kwaad kenden" (zoals Genesis zegt), d.i. zich thuis voelen én in goed én in kwaad. Herodotos, zoals later b.v. Platon, zuivert reeds enigszins het godheidsbegrip uit: hij acht de goden en godinnen vrij van de zonde van nijd (afgunst e.d.m.)! Zo zei ook *Platon* (*Faidros* 247a) dat "nijd zich buiten het koor der godheden situeert".

Doet men dit, dan moet men een tweeledig godheidsbegrip invoeren: er zijn, dan, goede en boze godheden. Doch dit is een revolutie in de mythische theologie. Cfr. Daniëls, o.c., 31.

ER44

11. Etnoreligieus model van groepsdynamiek (44/48)

Volkenkunde, etnologie, houdt zich op met beschrijving en verklaring van Primitieve en Archaïsche fenomenen, waarbij de Moderniteit als norm speelt: al wat 'Premodern' is, behoort, in de grond, tot het domein van de culturele antropologie.

Dat de mythische groep nog heden een levende werkelijkheid is, willen wij aantonen door wat *K. Pfund, Ich, Waibadi, Regenmacher, Zauberer und König*, Kreuzlinger, Neptun, 1982, ons vertelt over het uitbannen via magie en voorouder-geloof uit "de groep". Het boek is een soort geordend reisbericht dat dieper ingaat op de cultuur - waarden, doelstellingen, normen en verwachtingen - van de bevolking der Trobriand-eilanden, -- tussen Port-Moresby en Rabaul (Papoea-Nieuw-Guinea).

Op deze: tweeëntwintig eilanden, waarvan Kiriwina het grootste is en Tuma - heel apart - doorgaat als het eiland waar de 'geesten' (zielen) der voorouders wonen, is er volgens Pfund… geen sprake van 'godheden', maar wel van vooroudercultus (manisme) als achtergrond van de aldaar heersende magie.

De bewoners zijn overwegend Melanesiërs. -- Waibadi, de oppertovenaar en meteen ook regenmaker (hij beheerst het weer; denk aan Jezus die de storm stilt), is tegelijk, o.g.v. verwantschap, na de koning de belangrijkste persoon (de zoon van de oudste zuster van de vorst wordt koning). Het matriarchaat, moederrecht, immers beheerst nog steeds de cultuur (zoals in het Archaïsche Europa). Waibadi is zowat de centrale figuur van het interessante boek.

Opm.-- De rol van de vader beperkt er zich toe de eerste vriend in het leven van zijn kinderen te zijn. Dat hij met zijn eigen kinderen niet bloedverwant' (in de denkbeelden der Trobrianders) is, blijkt al daaruit dat het kind tot de 'totem' van zijn moeder behoort ('totem' is magisch clanverband). Wel heeft hij het seksuele monopolie over zijn vrouw.

Boven het netwerk van clanverbanden staan de onzichtbare voorouders die zich met al wat gebeurt, inlaten als opperste 'godheden' (want, ofschoon

de term 'godheid' door Pfund gemeden wordt, komt de rol der voorouders daarop neer).

"Tovenaars en magiërs zijn de behoeders van de oeroude wetten dankzij dewelke hun volk kon overleven". (O.c., 72). Men kan niet beter de oerreligies en haar magieën typeren dan met de term 'overleven'.

ER45

Doding.

O.c., 204/220 (Todesmedizin).-- Wij staan uitvoerig stil bij het laatste hoofdstuk; want het toont hoe 'magie' zich desnoods van natuurlijke middelen bedient om toch het zgn. 'magische' doel te bereiken.

Terloops: geleerden hoort men geregeld beweren dat de magie en haar 'mentaliteit' ('bewustzijnspeil') tot het louter primitieve 'stadium' behoren en blijven behoren. Dat, m.a.w., magie eigenlijk niet evolueert. Men voelt, achter die bewering, het Moderne Progressisme en Evolutionisme, natuurlijk (waarvan niet bewezen is dat zij zonder meer gelden). Wij gaan nu zien wat daarvan waar is.

De aanleiding.

Waibadi stuurt boden uit naar de hoofden van een aantal plaatsen om ze bij zich te zien en hun mening te polsen. -- Zegt Waibadi wat volgt. -- Het weer was niet gunstig. Wat de yamsworteloogst gedeeltelijk deed mislukken. Wat op zijn beurt zijn weermakerij in twijfel deed trekken bij de bevolking. -- De voorouders kunnen dan meteen niet het gewenste aandeel in de oogst krijgen. Gevolg: ontstemming. -- Ziedaar de 'voorknoop' van het hele dynamische gebeuren.

A.-- ***De magisch-religieuze verklaring.***

Primitieven kennen zeer goed het feit dat fenomenen om een duiding vanuit vooropstellingen vragen. Hoe legt Waibadi nu uit? -- De geesten zijn ontstemd doordat één onzer beste magiërs - zo zegt hij - zich tot een gemene moord liet verleiden, nl. Ilamueria uit Wawela. Hij heeft het vertrouwen van zijn voorouders op schandelijke wijze misbruikt: hij wendde het inzicht dat zij hem als erfenis schonken, schaamtevrij aan voor een moord.

Welnu, hij is weggegaan en ontliep zijn straf. Zolang dit zo is, zullen onze voorouders ons niet gunstig gezind zijn. Het is dan ook onze taak hem aan de

rechtmatige straf te onderwerpen. Wat - mijn vrienden - wij onze stamgenoten moeten duidelijk maken.

De geesten zijn ontstemd.

Dit om reden van het vermetele binnendringen van een "dim-dim" (vreemdeling, blanke) in de (heilige) grotten van Labai, de wieg van ons volk. Hij heeft het, overigens, met zijn leven bekocht. De witte krokodil was nooit meer te zien want de geesten hebben het dier op hun eiland teruggeroepen.

De geesten zijn ontstemd:

En dit om de zelfmoord van Bodulela. Niemand heeft haar bijgestaan in het verwerken van haar treurnis om de dood van Tokosikuma. Zij werd met haar leed alleen gelaten. Ook wij die hier en nu zitting houden, zijn hierbij te kort geschoten.

ER46

Opm. -- Men ziet het: de religieuze schuldbelijdenis is er, reeds in dat Primitieve stadium (Cfr. *R:06*; *16 (Ricoeur); 21*).

B.1.-- *Waibadi trekt naar de kleine kliniek in Losuia.*

De hoofden zijn huiswaarts gegaan. -- Wat later vertrekt Waibadi naar een kliniekje (met achttien bedden). -- Hij heeft een gesprek met Orayaysi, zin nicht, verpleegster in de kliniek. Na dat gesprek is eindelijk het denkbeeld in hem opgedaagd hoe Ilamueria kon gestraft worden. Meer nog: hoe langer hij over zijn plan nadacht, des te meer kwam het hem over als de ingeving der geesten.

Maar om het uit te voeren, had hij de kundigheid van Efraïm Christmas (van de stam der Tolai (Nieuw-Brittannië) nodig, -- een bekeerling die onderhoofd van het kliniekje was. Verschalkend ondervraagt Waibadi Efralm omtrent de soorten ziekten in de kliniek: negen malaria's, enkele tropische verzweringen, één limphangiitis, één chronische bronchitis, één bevalling, één heks (hyperaesthesia) en één … ankylostomiasis (haakwormen), nl. David uit Kavataria.

"Gij hadt het over haakwormen. (…). Voor zover ik weet, boren zij zich in de darmen. Zeg mij a.u.b. hoe men zoiets kan vaststellen, want men ziet ze toch niet!".

"Dat is de hoge kunst van de diagnose. Typische tekens zijn ondertussen wel bloedarmoede en, meestal, op de benen huidletsels".

“Wanneer de haakwormen zich in het darmstelsel vastzetten, moeten in de stoelgang daarvan tekens te vinden zijn? Of niet?!

“De microscoop is daartoe nodig: de uitwerpselen moeten in sterk gezouten water opgelost worden. De voedselresten bezinken. De wormen drijven boven”.

Waibadi wist genoeg.

Opm.-- Hieruit reeds blijkt overduidelijk dat “de magische mentaliteit” wel degelijk wil bijleren en meteen ‘evolueert’.

B. II.-- *Waibadi’s kundigheid terzake.*

Jaren tevoren had een Europees arts Waibadi de levensloop der haakwormen uiteengedaan. -- In de ‘popu’ (uitwerpselen) zitten de eieren waaruit de larven zich ontwikkelen die, eens in de aarde, verder uitgroeien tot microscopisch kleine wezentjes. Totdat zij aan voeten en benen kleven en zo de huid binnendringen, -- met als gevolg hevige jeuk.

ER47

Zij komen in de bloedvaten terecht en zo in de longen en tenslotte in de darmen. Zij zijn dan acht tot tien millimeter lang. Zij worden geslachtsrijp, zuigen zich in het celweefsel vast en voeden zich met het bloed met als gevolg snel optredende bloed-ar-moede.

B.III. - *“… Een perfecte moord moet mogelijk zijn”.*

Geleerden beweren dat “de magische mentaliteit” nog tot “het kinderstadium” behoort, Wij zullen zien wat daarvan waar is.

Plots ontdekte - aldus steeds Pfund - een verder aspect van de haakwormenziekte: met behulp van deze haakwormen moet een perfecte moord mogelijk zijn. -- Stel u voor: een ongewenst mens wordt onopvallend besmet, -- b.v. door hem haakworm-bevattende spijzen toe te dienen! Pas na lange tijd wordt zijn kwaal zichtbaar, -- wanneer niemand meer aan weloverwogen besmetting denkt of sporen ervan vindt! Welke spijs kiezen? Zij mag niet gekookt worden b.v. (om de eieren niet te vernietigen)! “Plots bleef Waibadi staan: “Kokosmelk! Ja, kokosmelk!”. Ilamueria zou in de val lopen”.

Orayaysi, de nicht, luisterde verbaasd naar de woorden van haar oom (…). Hij had dringend uitwerpselen nodig en wel van David uit Kavataria.

Op de Trobriand - eilanden, waar lichamelijke reinheid één der hoogste geboden is, maken de inwoners indien mogelijk rond de plaats waar popu ligt,

een omweg. -- “Het moest dus om magie gaan!”. Ofschoon Orayaysi’s studies in Port Moresby grote twijfels aan de magie hadden bijgebracht, was zij er toch telkens weer over verwonderd hoe zij, nu zij terug in haar geboortestreek leefde, in de ban van de denkbeelden van haar jeugd kwam.

C.I.-- *“Zeg mij wat ik te doen heb”.*

Tomeyawa uit Lalela op het eiland Kitava - een groot magiër - wordt via een bode uitgenodigd. —“Ik heb u laten roepen omdat ik door de geesten van onze voorouders ertoe aangeduid werd om de schanddaad van Ilamueria te delgen.-- U, Tomeyawa, komt de eer toe aan het oordeel dat op Tuma (*opm.:* het eiland der vooroudergeesten) geveld werd, mee te werken.

De grote geesten hebben ertoe besloten Ilamueria naar het geestenrijk te doen terugroepen. Aangezien hij op Kitava woont, werd uw naam genoemd als die magiër die alleen (behalve ikzelf) in deze onderneming ingewijd mag worden.

ER48

Gij weet dat uw rol daarin u in het hiernamaals grote eer zal bezorgen. Zeg mij dus of wij op u kunnen rekenen”.

“Mijn medewerking is voor de grote geesten en voor u een zekerheid. Zeg mij wat ik te doen heb. (...). Ik heb steeds de wetten van degenen die ons voorgingen, in acht genomen en ervoor gezorgd dat alle totems volgens de voorschriften leven. De aanwijzingen vanwege de grote geesten die ik door uw mond verneem, zal ik stipt uitvoeren”.

Opm.-- En manisme (vooroudervereering) en totemisme (clanverband) beheersen het gedrag der magiërs. Deze drie - manisme, totemisme, magie - vormen een drieledigheid die men zo goed als overal in de Premoderne culturen terugvindt.

Waibadi: “Ik geef u hier een instrument dat de blanke artsen gebruiken om geneesmiddelen in te spuiten. Daarop neemt hij een halve kokosnoot, waarin hij wat water gegoten had, en toonde Tomeyawa hoe hij de spuit moest gebruiken. -- Eens dat zijn medemagiër de techniek meester is, zegt hij: “Gij hebt het vast. Ik geef u nu een geneesmiddel mee dat de voorvaders mij lieten geworden. (...). Gij zult Ilamueria bij u uitnodigen. (...). Gij zult hem een kokosnoot te drinken geven die gij kort tevoren in gereedheid hebt gebracht. (...) Gij hebt de spuit met het geneesmiddel dat ik u bezorgen zal.

Opm.: Het vocht met de haakwormen erin - gevuld en drukt het in de kokosmelk door. (…). Het tovermiddel dat gij nu krijgt, is nog nooit eerder gebruikt. Het werkt langzaam". -- Waibadi maakt het geneesmiddel - een term die antifrasis bevat - gereed met wat Orayaysi hem bezorgd had en geeft het aan Tomeyawa.

C. II.-- *"Professor, de patiënt uit Wawela is zo-even gestorven!*

Later bezoekt Waibadi prof Whitmore (die de zeden der Trobrianders bestudeert).

Waibadi stond op en drukte Whitmore de hand tot afscheid. (…) In de deuropening stond zijn nicht Orayaysi. Verbaasd keek zij hem aan: zijn aanwezigheid in de werkkamer van prof Whitmore bracht haar in verwarring. (…).

"Professor, de patiënt uit Wawela, de magiër Ilamueria, is zo-even gestorven". Waibadi richtte de ogen neerwaarts om ieder fonkelen dat hem zou verraden, onwaarneembaar te maken. --"Waaraan leed hij?". -- "Ankylostomiasis. Haakwormen!" bromde Whitmore.

Besluit. -- Het dodingsmiddel was allesbehalve magisch. Het was een natuurlijk dodingsmiddel. Enkel het kader waarin, was 'magisch'.

ER49

12. Zombificering (49/57)

De groepsdynamica eigen aan de vodoe(n)religie, op Haïti, komt zeer duidelijk bloot in de praxis die men 'zombificering' heet. -- Wij staan er iets uitvoeriger bij stil om het begrip 'primitivologie,' (etnologie) in te scherpen, nodig om de problematiek rond "Pre- en Postmoderniteit" goed te begrijpen.

1. Men denke nu niet dat primitivologie zo recent is. *Helmut von Glasenapp, De niet-Christelijke godsdiensten*, Antw./Utr., Standaard, 1967, 216, zegt dat reeds Poseidonios van Apameia (-134/-51; Patroniserend stoïcus, voorloper van het latere Neo-Platonisme) ernstig inging op de fenomenen bij 'Primitieven' en de vooropstellingen ervan.

En *Otto Willmann, Geschichte des Idealismus, I (Vorgeschichte und Geschichte des antiken Idealismus*), Braunschweig" 1907-2, 696, zegt: de Neo-Platonici (250/600) op zoek naar "theosofia", d.i. van godheden afkomstige wijsheid - trachtten voorlopers van hun eigen denkwijze te vinden, niet enkel

bij vroegere en de vroege Grieken, doch ver daarbuiten (Egyptenaren, Iraniërs, Indiërs).

2. Het Moderne onderzoek begint pas met de Jezuïet J.F. Lafitau (1670/1740). -- De Modernen ontdekken op hun etnocentrische wijze "de wilden" later "de natuurvolkeren" (Herder (1784)) en, nog later "de primitieven" geheten. -- Meteen is het kader aangeduid waarin wij de studie van de zombies situeren.

Bibl. st.: *Wade Davis, De slang en de regenboog*, Amsterdam, Contact" 1986 (//*The Serpent and the Rainbow*, New York, 1985).

Wij zijn 1982: Wade Davis, student in etnobotanie (de planten der Indianen vooral), krijgt van zijn prof aan Harvard University de opdracht ter plaatse te onderzoeken hoe men zombies maakt, -- met als hypothese dat dit geschiedt d.m.v. gif dat een schijndood verwekt.

De aanleiding.

Vertrekpunt: het onomstotelijke feit dat zombificering meer is dan een sensationele inbeelding voor griezelfilms. Ziehier, kort, de gegevens.

1. *Clairvius Narcisse.*-- Zijn overlijdensbewijs dateert van 1962. In 1980 wandelt hij levend op de markt van l' Estère.

Beschrijving. -- "Fysiek leek hij mij in goede conditie. Hij sprak langzaam maar duidelijk. Toen hij over zijn ervaringen aan de tand gevoeld werd, vertelde hij grofweg hetzelfde verhaal dat ik van Dr Nathan S. Kline (prof Evans Schultes had mij naar deze psychiater en psychofarmacaloog in New York gestuurd) had gehoord.

ER50

Hij voegde er echter een paar bijzondere détails aan toe. Een litteken op zijn rechterwang, vlak bij zijn mond, was veroorzaakt door de spijker die door zijn kist werd geslagen. Wat ongelofelijk was, was dat hij zich herinnerde dat hij, gedurende de gehele beproeving, bij bewustzijn was geweest en dat hij, volkomen 'verlamd', zijn zuster had horen huilen.

Hij herinnerde zich dat zijn arts hem had doodverklaard. -- Zowel tijdens als na zijn begrafenis had hij voortdurend het gevoel gehad dat hij boven zijn graf zweefde. Dat was zijn ziel geweest - beweerde hij - die klaar was geweest

voor een reis die was onderbroken, toen de bokor (*opm.* wijman), -- op Haïti de man van de (zwarte magie) en zijn assistenten op het toneel waren verschenen.

Hij wist niet meer hoe lang hij in het graf had gelegen toen zij aankwamen. Hij dacht "Iets van drie dagen". Zij hadden zijn naam genoemd en de grond had zich geopend. Hij had trommels gehoord, -- een gebonk, een trillend geluid. En toen had hij de bokor horen zingen. -- Hij had nauwelijks kunnen zien; zij hadden hem vastgegrepen en sloegen hem met een sisalzweep.

Daarna hadden zij hem gebonden en een prop in de mond geduwd. Hij was door twee mannen te voet weggevoerd. De halve nacht hadden zij in noordelijke richting gelopen. Totdat zij een andere groep mensen waren tegengekomen die Narcisse onder hun hoede hadden genomen.

's Nachts hadden zij gelopen, overdag hadden zij zich verborgen. Zo was hij door de ene groep mensen aan de andere overhandigd. Tot hij op de suikerrietplantage was terecht gekomen die twee jaar zijn thuis zou zijn". (O.c., 65v.). Cfr. ook o.c., 85vv..

Tot daar het eerste exemplaar.

2. *Francina Illeus ("Ti Femme").*

Op 23.02.1976 als dertigjarige doodverklaard. Officieel door een gerechtsdienaar vastgesteld. -- In april 1979 hadden boeren op de markt in Ennery haar zien rondzwerven en gezien dat zij "een zombie" was. De boeren waren van de zendingspost van de Baptisten in Passereine en hadden ze aangegeven bij Jay Ausherman, de Amerikaanse aan het hoofd van de zendingspost. Deze begaf zich naar Ennery en trof daar een uitgemergelde Francina aan die op de markt op de grond zat en haar vingers vóór haar gezicht hield.

ER51

De rechter in Ennery, die niet wist wat aan te vang en met iemand die "volgens de wet dood" was, was maar al te bereid haar onder de hoede van Jay Ausherman te stellen. Deze gaf ze door aan Lamarque Douyon, de psychiater (1961: Centre de Psychiatrie et Neurologie).

Toen was zij ondervoed, stom en 'negativistisch'. Drie jaar lang had Douyon geprobeerd met hypnose en narcose haar herstel te activeren. Toch waren haar vermogens steeds miniem. Haar ogen bleven "op het oneindige gericht". Aan ieder gebaar kon men zien hoeveel moeite het haar kostte. Zij

sprak nu wel, maar zacht, met een hoge, ijle stem en dan nog enkel als Douyon haar met zachtheid aanporde.

De voordoodse symptomen.

Wat ervaren mensen die gezombificeerd worden, enige tijd na de 'aanslag' waarvan zij het slachtoffer zijn? "Op het moment van zijn vermeende dood leed Narcisse aan spijsverteringsmoeilijkheden, longoedeem, uremie (vergiftiging t.g.v. afvalstoffen in het bloed die normaal via de urine afgevoerd worden), onderkoeling, snel gewichtsverlies, verhoogde bloeddruk". (O.c., 134;-- 63, 118).

-- Eerlijk gezegd: "om van dood te gaan"!

Terloops: de Japanners eten soms de fugu-vis (ballonvis) met als gevolg vergiftiging. Davis stelt vast dat de tetrodotoxinevergiftiging daaraan eigen, "vrijwel alle" dezelfde symptomen omvat als die eigen aan zombificering.

Autoscopische bijna-doodervaring.

O.c.. , 156vv.. -- "Hij had de hele tijd het gevoel dat hij (Narcisse) boven zijn lichaam zweefde. Toen zij hem op het kerkhof begroeven, bleef hij boven de grafsteen zweven, -- zich voortdurend bewust van wat er gebeurde. -- Hij was tevreden. Hij was niet bang. Hij voelde dat zijn ziel op het punt stond een lange reis te ondernemen. En zijn ziel reisde inderdaad - beweerde hij en maakte lange tochten over het land - tijdloze tochten, onwerkelijk en toch uiterst reëel.

Zijn reizen speelden zich in een groot aantal 'dimensies' af en toch: zij brachten hem iedere keer weer bij het graf terug. -- Zijn begrip 'tijd' was hij volledig kwijt: zijn graf was de enige as waarrond zijn bestaan draaide. -- Wat ook in tetrodoxinevergiftiging het geval is!

Terloops: 'auto.scopie' betekent "als uitgetredene (ziel) zichzelf (het lichaam en wat men ermee doet) zien. -- Zoals men weet, gebeurt dit meermaals met geopereerden die, na zo'n zielereis, weer bijkomen en alles vertellen.

ER52

De mythe van Er.

Platon, Politeia x (614v.v.). -- Het laatste gedeelte van Platon's Politeia vertelt een Orfisch-Pythagoreische mythe, door hemzelf vrij bewerkt, over het hiernamaals.

“Het verhaal van een karaktervast man, Er, de Pamfyliër. In een veldslag vond hij de dood. Toen men, tien dagen later, de reeds in ontbinding tredende stoffelijke overschotten opruimde, was het zijne nog gaaf. Men voerde het huiswaarts om het ter aarde te bestellen. Maar, de twaalfde dag, toen het op de brandstapel lag, herleefde Er.

Toen hij opnieuw volledig bij geest was, vertelde hij wat hij in het hiernamaals gezien had. Zodra - zei hij - zijn ziel uit het lichaam getreden was, reisde zij samen met vele andere (...)”.

Opm.-- Men ziet dat de Antieke Orfisch-Pythagoreïsche traditie fenomenen kende die zeer sterk gelijken op wat zombies verhalen. - Cfr *R. Baccou, trad., Platon, République, Paris, 1966, 379.*

Andere getuigenissen.

De Eskimo’s, net als vele Indianen, Samojeden en Finnen, beweren dat ieder levend wezen, ja, zelfs ieder voorwerp een fijnstoffelijke schim (afbeelding) - “een onstoffelijke beeltenis” - bezit. -- Aldus letterlijk *H. von Glasenapp, De niet-Christelijke godsdensten*, Antw./Utr., 1967, 225.

Opm.-- De “bijhorende beeltenis” is niet de ziel, maar wat door de beeltenisafgevende werkelijkheid ‘uitgestraald’ wordt en door sensitieven en ‘zienden’ (mantisch begaafden) ‘gezien’ of ‘gevoeld’ wordt. Zo geeft de fijnstoffelijke ziel zelf, op haar wijze, een beeltenis af.

Opm. -- Een gelijkaardige leer verkondigde Demokritos van Abdera (-460/-370; atomieker): buitenaardse wezens b.v. geven ‘eidola’, beeltenissen, af die vaak door mensen opgevangen worden. —Cfr. *W. Röd, Die Philosophie der Antike, 1 (Von Thales bis Demokrit*), München, Beek, 1976, 193.

Tot zover iets over de waarneembaarheid van de ziel, centraal in de begraven toestand van de zombies.

Opm.-- Men kan de uittreding, ook zelf bewust veroorzaken: *Carlo Ginzburg, De Benandanti (Hekserij en vruchtbaarheidsriten in de 16-de en 17-de eeuw*), Amsterdam, Bakker,1986, vooral 41vv..

Zowel de Benandanti als de heksen (die zij bestrijden) treden uit - o.m. na zich met “zalfjes en oliën” ingewreven te hebben, vlak voordat zij inslapen, en doorleven reizen (o.m. bijeenkomsten), waarover zij kunnen verhalen.

ER53

Het zombie-bestaan.

O.c., 154 vv.. -- “Clairvius’ matamorfose van mens tot zombie was een heel speciaal voorbeeld van Voodoo-dood. -- Door de bezweringsformule van een tovenaar werd een langdurig proces in gang gezet, tijdens hetwelk de grootste angsten van het slachtoffer werden uitgebuit en het geloof van de gemeenschap dat deze angst kracht bijzette, werd gemobiliseerd totdat, uiteindelijk, de dood erop volgde.

In de ogen van de Haïtiaanse boeren stierf Narcisse werkelijk en was datgene wat, op magische wijze, weer werd opgegraven, geen “menselijk wezen” meer. -- Net zoals vele tovenaars in de wereld beschikte de bokor die zijn dood beraamde, over een rekwisiet, -- in dit geval een ingenieus gif (…). Niettemin was het - in laatste instantie - niet het poeder dat Narcisse’s lot bezegelde, maar zijn eigen brein”.

Opm.-- Davis benadrukt, in deze tekst, de invloed van de denkbeelden inzake magie, vodoen, zombies, gangbaar in de groep.

“Voor Narcisse was een zombie een wezen zonder wil dat zich op de grens van de natuurlijke wereld ophield, -- een wezen dat zich noch als geest noch als mens kon uiten. Zombies spreken niet; zij kunnen niet voor zichzelf zorgen en weten hun eigen naam niet eens. Hun lot is slavernij. (…) Een lot (…) dat letterlijk erger is dan de dood: het verlies van fysieke vrijheid dat de slavernij met zich brengt, en het opofferen van de persoonlijke autonomie (zelfstandigheid) dat het gevolg is van het verlies van identiteit. (…).

En, om de overledene een dergelijk afschuwelijk lot te besparen, verminken de verwanten van de dode soms met tegenzin het lijk (*opm.:* denk aan de nagel die zij doorheen het hout van de kist jagen om werkelijk te doden) als men vermoedt dat er “vuil spel” gespeeld is. Tenzij de familie zelf, natuurlijk, bij de zombificering betrokken is”.

Opm.-- Zoals blijkt, is de zombie na de ontgraving nog “een levende” maar “die zichzelf niet meer is” (identiteitsverlies), maar wel economisch bruikbaar voor routine - arbeid van het simpelste type, -- bij een boer b.v.. -- “En toch: gegeven de beschikbaarheid van goedkope arbeidskracht, lijkt er geen sprake te zijn van een economisch motief om een onderbetaald arbeidsleger te scheppen”.

Opm.-- M.a.w.: Davis insinueert dat de reden der zombificering elders ligt. Niet in economische berekening.

ER54

De hypothese van Zora Neale Hurston, Tell My Horse (1939).

In een monografie van Melville Herskovits over deVodoo-samenleving las zij dat, in de vallei van Mirebalais, geheime genootschappen - denk b.v. aan onze 'loges' - bestonden die de plaatselijke bevolking 'terrorizeerden. Volgens Herskoville, de bekende Afrikadeskundige, pasten die geheime genootschappen methodes toe die verwezen naar de Zangbeto, een geheim genootschap dat hij van in Dahomey (sedert 1975 Benin, in West-Afrika) kende.

De Haïtiaanse genootschappen waren zo ontoegankelijk dat Herskovits slechts met de grootste moeite de namen van twee ervan was te weten gekomen, -- nl. 'bisago' (wat aan 'bizango' doet denken, de naam van een geheim genootschap) en "les Cochons sans Poils" (de Haarloze Varkens).

Hurston was een jonge Amerikaanse zwarte en etnologe, in een volledig zwart dorp in Florida geboren, -- met inzicht in "the roots" (de wortels) van haar Neger-cultuur. Zij kon dan ook, in the Deep South, het Diepe Zuiden, in de USA, aan veldwerk, met name "participating observation" (waarneming d.m.v. meeleven ter plaatse), doen.

Zij ging ook naar Haïti. Paste dezelfde methode toe maar met zeer beperkt succes, "Volgens haar informanten kwamen de Haïtiaanse geheime genootschappen 's nachts in het geheim bijeen, -- bij elkaar geroepen door een speciale hoogtonige trom. De leden herkenden elkaar via geritualiseerde begroetingen die zij bij hun inwijding hadden geleerd en via identiteitspapieren (paspoorten) (...) (O.c.,239).

Niettegenstaande haar Afrikaanse methode kwam Hurston niet te weten dat het deze geheime genootschappen zijn die de zombificering uitvoeren. Maar haar studie zette op weg.

In 1976 slaagde Michel Laguerre, een jong Haitiaans antropoloog, erin Hurston' s hypothese te toetsen. Een aantal boeren, ooit uitgenodigd om lid te worden, waren bekeerd tot het Protestantisme: zij durfden spreken! Zij zeiden:

in alle delen van Haïti bestaan geheime genootschappen, met elk een nauwkeurig omschreven gebied.

Namen: Zobop, Bizango, Vlinbindingue, San Poel, Mandingue en Macandal. Uitnodiging en inwijding was voorwaarde tot lidmaatschap. Zowel vrouwen als mannen behoorden ertoe. Er was een autoritaire organisatie. Maar - in tegenstelling tot wat Hurston had menen te weten waren deze genootschappen - niet misdadig.

ER55

Integendeel: zij waren het geweten bij uitstek van de boerenbevolking, een min of meer politieke structuur van de voodoo-bevolking. Haar eerste taak was: de bescherming van de gemeenschap. -- “Net zoals de geheime genootschappen in W. Afrika waren de Haïtiaanse, in de ogen van Laguerre, de belangrijkste scheidsrechter waar het cultuur betrof” (O.c., 242).

Opm.-- In zeer gelijklopende zin schrijft *K. Pfund, Ich, Waibadi, Regenmacher, Zauberer und Konig*, Kreuzlingen, 1982, 72f.: de magiërs zijn goeddeels de verantwoordelijken voor het welzijn van de samenleving. Het doordrukken van de ordening van de stam inzake het verzekeren van het onderhoud van zwakken, ouden, gebrekkigen. Het waarnemen van het ambt van politieman, rechter en afstraffer in een maatschappij die ... geen gevangenissen kent. Het houvast der mensen in hum arbeid. De religieuze plechtigheden die de bijstand der geesten uitlokken.

De cultuurkloof.

Wij zegden het reeds: Premodern en Modern zijn door een kloof gescheiden.

a. De landelijke bevolking zag in de zombificering b.v. allesbehalve misdaad, wel integendeel. Zij was vanwege erkende groepen een maatschappelijke sanctie als antwoord op een grensoverschrijding.

b. De belangrijkste medische instanties en de Verwesterste élite zag in zombificering een misdaad die moest uitgeroeid worden. -- “Er was geen twijfel mogelijk over het feit dat in West-Afrika door rechtsprekende lichamen vergiften werden gebruikt om diegenen die de codes van de geheime genootschappen overtraden, te straffen. Hurston had de mogelijkheid geopperd dat de geheime genootschappen van Haïti dezelfde soort sanctie toepasten”. (O.c., 243).

Narcisse's grensoverschrijding.

O.c., 155v. -- In zijn erfgebied - lakou - werd Narcisse uitgebannen om reden van een ruzie inzake het verkopen van geërfd land. Zijn broer - en zijn hele familie - was het met hem oneens. Talrijke ruzies met zijn broers kwamen erbij. Hij had geld verdiend, maar wou zijn familie niet helpen. Meer nog: hij had talloze vrouwen gecompromitteerd (aldus Angelina Narcisse, zijn zuster; o.c., 88v.).

Zijn broer had hem aan de bokor 'verkocht'. -- Zoiets is 'taboes' overschrijden, en - in Antiek Grieks - 'hubris', grensoverschrijding (zie o.c., 289, waar een zevenledige lijst van taboes weergegeven wordt: uitzonderlijk gewin, het stelen van andermans vrouw, gelijken niet eerbiedigen, lastertaal spreken e.d.).

ER56

'Taboe'

Oorspronkelijk 'tapu' (Stille Zuidzee).-- Sedert Freud's Totem und Tabu is een verpsychologiseerd begrip in omloop (in een pre-moreel stadium projecteert iemand vanuit een innerlijk conflict iets dat "te mijden" is, in iets).

Bibl. st. : *Hutton Webster, Le tabou (étude sociologique*), Paris, 1952. -- Alle levensdomeinen worden door mijdingen - taboes - afgeschermd : geesten, doden (de dood zelf), -- vreemdelingen, -- gezagsdragers, -- gewijde zaken (tempels, graven, eredienstvoorwerpen), -- seksuele betrekkingen, zwangerschap, kinderrijkdom, -- scheiding der geslachten, -- voedingswaren, -- bezit. -- Taalkundig: "Gij zult niet" of "Te mijden". -- Webster onderscheidt twee hoofdtypes, nl. wat taboe is o.g.v. godheden of zo, en wat taboe is 'automatisch', d.i. uit zichzelf.

Slotsom. -- Al wat onschendbaar, d.i. wat niet mag geschonden worden, is taboe.

De godsdienstige achtergrond.

Davis staat uitvoerig stil bij de religieuze vooropstellingen. -- Zo zegt hij, a.c., 192, dat voodoo een animisme is. Animisme betekent gewoonlijk "geloof in ziel en geesten". De voodoo heeft een uitvoeriger geestenleer en een uitvoeriger zieleleer.

De ‘loa’ s’ (spreek uit: lwa) of geesten - godheden als men wil - zijn veel in aantal en functiegodheden (Usener): Ogoun is de vuurloa, Agwe de loa van de zee. Erzulie is de loa van de minnedrift. Ghede is de loa van de doden. E.d.m..

De ziel is veelvoudig:

n’ âme is de ziel voor zover zij het biologisch lichaam sticht (na de dood trekt zij langzaam in de organismen van de aarde);

z’ étoile is de ziel voor zover de restant van een vorig leven als geluksster, in de hoge hemel;

ti bon ange is de ziel voor zover bron van individualiteit (wilskracht, karakter);

gros bon ange is de ziel voor zover zij in de algehele kosmisch energie baadt. -

De ti bon ange is het mikpunt van de magie. Dit is des te begrijpelijker daar de ti bon ange gemakkelijk uittreedt (b.v. gedurende de slaap in de dromen; ook na een plotse schrik, wanneer men zich ‘leeg’ voelt). Vooral gedurende een roes, ‘trance’, wanneer een loa in de voodoo-aanhanger treedt, is de ti bon ange (wat wij de individuele ziel heten) buiten werking gesteld.

Vandaar de hoge zorg om de ti bon ange tegen (zwarte) magie af te schermen. De zombificering heeft iets te maken met het afzonderen van ti bon ange door de bokor.

ER57

Narcisse’s ontsnapping.

O.c., 86v.. -- Narcisse legde uit dat hij verkocht was aan een bokor die Josef Jean heette en hem gevangengehouden had op een plantage. Samen met een groot aantal andere zombies had hij daar, van zonsopgang tot zonsondergang, als arbeider op het land gezwoegd. De enige rustpauze die zij hadden, was voor de enige maaltijd bestemd geweest die zij per dag hadden gekregen: zij hadden het normale boereneten gegeten, -- zo dat van zout absoluut geen sprake was (*opm.:* zout, op Haïti, is een onthullingsmiddel in occulte zaken).

Een toeval betekende zijn ‘bevrijding’: een gevangene had ettelijke dagen geweigerd te eten; hij was herhaaldelijk geslagen wegens opstandigheid. Terwijl hij, nu, weer eens afgeranseld werd, wist de zombie een hak te pakken waarmee hij, in een woedeaanval, de bokor doodde.

Na de dood van hun 'meester' waren de zombies er, in alle richtingen, vandoor gegaan. Nadat hij was vrijgekomen, was Narcisse jarenlang in het noorden gebleven, waarna hij naar het zuiden was getrokken, waar hij acht jaar had gewoond. Hoewel hij - uit angst voor zijn broer - niet naar zijn dorp durfde terugkeren, had hij vele brieven geschreven naar zijn familie, -- die nooit antwoordde. Tot wanneer hij vernam dat zijn broer gestorven was. De gemeenschap was, bij zijn terugkeer, geschokt. De dorpsbewoners hadden hem uitgescholden. Om hem te beschermen, hadden de autoriteiten hem in de gevangenis weggestopt. Op dat ogenblik nam Dr Lamarque Douyon hem in zijn privékliniek op. Cfr. *R 51*.

Opm. - In tegenstelling tot de methode op de Trobriand-eilanden, waar geen gevangenis is, komt het bokorsysteem op een soort slavenarbeid neer.

Het zombiepoeder.

Bibl. st.: *Cedos, Recherche. -- Rebondissement dans l'affaire de la "poudre à zombies*, in: *Journal de Genève* 06.03,1989.--

1983: Davis bemachtigt, uit de hand van vijf 'magiërs', het toverpoeder. Gemalen beenderen van een ontgraven kind, mineralen, planten, beestjes (pad, tetrodon (= koffervis)) zitten erin.

1986: Sommige specialisten vinden 'niets'; anderen durven niets publiceren. Tot Dr. Rivier (Lausanne) ontdekt dat, indien men het poeder niet met water bewerkt, er kleine fragmenten snijdende mineralen inzitten die de huid openen en het gif (TTX = tetrodoxine) in het bloed doen terechtkomen.

ER58

13. Bijbelse groepsdynamica (58/61)

Reeds *R 04* werd dit thema even aangeraakt. -- Wij diepen dit nu wat uit.-- I.p.v. te theoretiseren, nemen wij situaties. Om ze theoretisch even te belichten.

Zo b.v. *Matth. 2:1/8* (*Het arenplukken op de sabbat*).-- In die tijd ging Jezus - gedurende een sabbat - doorheen de oogstvelden. Zijn, leerlingen hadden eetlust en zij zetten zich aan het aren plukken en aten ze op.

Dat stelden de Farizeeën vast, waarop zij zeiden: "Zie uw leerlingen doen iets wat op sabbat niet mag!". -- Maar Jezus: "Hebt gij niet gelezen wat David deed toen hij en zijn gevolg honger leed? Hoe hij nl. het huis van God

binnenging en hoe zij de toonbroden opaten, die noch hij noch zijn gevolg mochten opeten maar enkel de priesters? Of hebt gij niet gelezen - in de wet - dat - gedurende de sabbat - uitgerekend de priesters - in de tempel - de sabbatrust overtreden zonder schuldig te zijn? -- En Ik zeg het u: hier is iemand die groter is dan de tempel. Hadt gij echt ingezien wat het betekent: "Barmhartigheid wil Ik en geen offerande", dan zoudt gij geen schuldelozen hebben veroordeeld. Want "de mensenzoon" is de heer van de sabbat".

Zoals *La Bible de Jérusalem* terecht zegt: niet het arenplukken, maar wel "de arbeid" op sabbat, werd, in één mogelijke duiding van *Exodus 34:21*, door de Joodse casuïstiek (morele-gevallenduiding) verboden.-- Jezus die zich als "de Mensenzoon': d.i. als degene die het gedrag van een mens (en niet -- zoals in de profeet Daniël gezegd wordt -- het gedrag van de dieren) vertoont, gedraagt,-- die weet dat Hij, na zijn vernedering, zal verheerlijkt worden, handelt reeds, voor die verheerlijking er ten volle is, als "de Heer van de sabbat".

Opm.-- Wat ons aan *Hand. 17:31* doet denken: "Kijk! God sluit de ogen voor "de tijden der onwetendheid". Hij laat nu de mensen weten dat allen, overal, aan berouw toe zijn doordat Hij een dag heeft vastgesteld waarop het heelal geoordeeld wordt "met rechtvaardigheid", -- door een Man die Hij ertoe bestemd heeft. Waarvoor Hij aan allen een bewijs gegeven heeft door Hem uit de doden te doen verrijzen".

Opm. -- M.a.w.: de Joodse cultuur van die dagen had haar waarden, normen, idealen- en verwachtingensysteem dat Jezus blijkbaar door een ander waarden, idealen, normen- en verwachtingensysteem vervangt, -- althans gedeeltelijk.

ER59

Opm.-- Herlees *R 56* (*taboe*). -- De hyperstrenge duiding inzake de sabbatsrust - zij duurt, bij de 'orthodoxe' (rechtgelovige) Joden, tot op heden voort: het indrukken van een elektrisch contact op zaterdag, b.v., is 'zonde' - is duidelijk één steekproef van typisch Bijbelse taboeopvatting. Even streng en enggeestig als bij "de Heidenen".

Opm. -- Het is zoals S. Paulus duidelijk insinueert, *Galat. 4:3*: "Ook wij gedurende onze onvolwassenheid, -- wij waren onderworpenen aan de "elementen van de wereld". Volgens *la Bible de Jérusalem* betekent "elementen van de wereld" al wat vooropstelling is van deze aardse wereldorde waarvan

het waardensysteem van de Joodse Wet één toepassing is, -- waardenstelsel dat o.m. als vooropstelling heeft buitenaardse geesten - cfr. *KF-- RH 45* (*vooroudergeesten*); *56* (*geestenleer*) -, gewoonlijk 'engelen' geheten, in Bijbelse taal, die d.m.v. de Wet (*Galat. 3:19*) het heelal, o.m. het Judaïsme, onder hun macht trachtten te houden. Wat, tenslotte, louter machtswil was. -- Jezus, als opperste rechter, zoals wij zo-even zagen, loopt op de eindtijd vooruit om die beheersingswil te breken.

Een tweede steekproef.

Joh. 8:2/11. -- De overspelige vrouw. -- Bij het dagen van de vroege morgen was Jezus weer in de tempel. Al het volk kwam naar Hem. Hij ging zetelen en gaf onderricht. -- Nu brachten de Schriftgeleerden en de Farizeeërs een vrouw die op overspel betrapt was en plaatsten ze in de kring. -- Tot Jezus zeggen zij:"Meester, deze vrouw is op heterdaad van overspel betrapt. Welnu, in de Wet heeft Mozes ons voorgeschreven zo'n vrouwen te stenigen. Gij, nu, -- wat hebt gij nu te zeggen?".

Dat zegden zij om Jezus op de proef te stellen zo dat zij Hem konden schuldig bevinden. -- Maar Jezus boog zich neer om met de vinger op de grond te schrijven. Maar zij hielden aan met de vraag. Waarop Jezus zich oprichtte en zei: "Dat degene onder u die zonder zonde is, op haar de eerste steen werpe!". -

Jezus boog zich weer voorover en schreef op de grond. Toen zij dit, echter, vernamen, gingen zij, de ene na de andere, weg, -- te beginnen met de meest bejaarden.

Hij bleef nog alleen over met de vrouw nog steeds in de kring. Jezus richtte zich weer op en zei: "Vrouw, waar zijn zij? Heeft niemand u veroordeeld?". Zij: "Niemand, Heer". -- Jezus: "Ook ik veroordeel u niet". Ga vrijuit zonder u nog aan zonde over te leveren".

ER60

Opm.:

a. De taboe, weerom het teken van de kosmische elementen die de casuïstiek op de spits drijven en zo culpabiliseren zonder einde, is hier nogal wat 'onschendbaarder' dan die van de sabbatsrust.

b. Aangezien Jezus naarmate Hij optreedt, zich als een afwijkeling - t.o.v. het waardensysteem, nl. - opstelt, zoekt men Hem op "schuldige afwijkingen" te betrappen. Om Hem uit te bannen. -- Dat is die eeuwige groepsdynamica!

Derde steekproef.

Luk. 7: 36vv. -- Zalving door een zondares. Volgens kenners van de Schrift is dit een gebeuren dat enkel Lukas, de Griekse arts, vertelt. Ziehier het wezenlijke.

Een Farizeeër nodigt Jezus tot "een etentje" uit. "Kijk een vrouw die, in de stad, de faam van 'zondares' had!". Zij had een kruikje parfum bij zich. "De ogen vol tranen ging zij achter Hem aan, tot aan zijn voeten. Zij zette zich aan het wenen zo dat haar tranen op Jezus' voeten neervielen. Maar zij droogde met haar haren af, -- overdekte zijn voeten met kussen en … zalfde ze met het parfum.

Toen de Farizeeër (...) dat zag, zei hij in zichzelf: "Indien deze man een profeet was, dan zou hij weten wie deze vrouw is die hem aanraakt en wat zij is: "een zondares"!

Doch Jezus (...): "Simon, ik heb u iets te zeggen. (….)." Het vervolg is gekend: Jezus vergeeft haar haar zonden, waarbij Hij insinueert dat zij - gezien vanuit de eindtijdmoraal en vanuit zijn rechterspositie - veel meer liefheeft dan de voorname Farizeeër. -- Wat de aanwezigen vatten en wel als een grensoverschrijding: "Wie is Hij wel dat Hij zich aan het vergeven van zonden waagt?".

Opm.-- *G. van Rad, Theologie des Alten Testaments, I (Die Theologie der geschichtlichen Ueberlieferungen Israëls*), München, Kaiser, 1961, 428, zegt ons - met *Jerem. 18/19* - dat de wet het priesterwezen kenmerkt, waar het woord het profetendom en het inzicht de wijsheid kenmerken.

Meteen hebben wij drie teksttypes. In zijn *Theologie des Alten Testaments, II (Die Theologie der prophetischen Ueberlieferungen Israëls*), München, 1961, 314ff., weidt de kenner die von Rad is, breed uit over een vierde teksttype, nl. het apocalyptische genre. Een soort schrijven (en spreken) dat vanaf de profeet Daniël zich meer en meer doet gelden. -- Welnu, één van de kenmerken, praktisch gezien, van een apocalyptieker(in) is helderziendheid (mantische begaafdheid).

ER61

Wat anderen, als 'geheimzinnig' of zelfs 'bizar' aanvoelen, is voor de onthuller ('apo.kalupsis' is letterlijk 'onthulling' (van wat verhuld, occult, verborgen is)), 'helder' - doorzichtig.

En inderdaad: "Jezus had geen vertrouwen in hen doordat Hij allen kende en doordat Hij niet nodig had dat men Hem over iemand inlichtingen verschafte, want zelf wist Hij heel goed wat er in de mens omging". (*Joh. 2:24/25*).

Sint Jan is dus zeer duidelijk: Jezus, als rechter over levenden en doden, was begaafd: Hij doorzag - zoals alle goede helderzienden - de mensen. - Opvallend is dat S. Jan de nadruk legt op het wantrouwen: "Terwijl Hij nu, gedurende het paasfeest, te Jeruzalem was, geloofden er velen in zijn naam, -- bij het zien van de tekenen die Hij verrichtte". (*Joh. 2:23*). M.a.w.: juist daarvoor is op zijn 'succes' gewezen! (Cfr. *Joh. 9: 39/41*). Succes is, in apocalyptisch verband, gemakkelijk 'verdacht'. 'Naïef' was dus Jezus alleszins niet wanneer Hij over de sabbatsrust, over de overspelige vrouw of over de vrouw met haar kruikje parfum 'oordeelt' - oordeel velt.

De uitbanning.

Na de drie steekproefjes - het Evangelie staat vol van zulke steekproeven - is het duidelijk: Jezus' vooropstellingen, hoe traditioneel ook (op het eerste gezicht), zijn slechts gedeeltelijk dezelfde als die van zijn Joods milieu. Niet enkel dat: Hij handelt tegelijkertijd consequent volgens die vooropstellingen! -- Wat het conflict moest uitlokken, want soms gold het hoofdzaken.

"Het paasfeest en het feest der ongedesemde broden zou twee dagen later doorgaan. De opperpriesters en de schriftgeleerden zochten uit hoe zij Jezus door verschalking konden aanhouden om Hem om te brengen. Want zij zeiden in zichzelf: "Niet te midden van de viering! Er mocht nog eens oproer vanwege het volk van komen!". (*Mark. 14:1/2*).-- Indien Mattheus juist weergeeft, dan 'wist' Jezus het, zonder dat men Hem informeerde (*Joh. 2:24v.*).

"Hij zei tot de leerlingen: Pasen - gij weet het - komt over twee dagen. De Mensenzoon (*R 58*) zal dan verraden worden om gekruisigd te worden". (*Matth. 26:1/2*).

Lukas (22: 3vv.): "Satan trad in Judas in, de Iskariot nl., één van de Twaalf. Hij ging overleggen. met de opperpriesters en de bevelhebbers hoe hij Hem aan hen zou uitleveren". -- Zoals altijd in "de wereld" zoals hij is: verraad!

ER62

14. Inhoud en slotbeschouwing (62)

Inhoudstafel 1992/1993 0. -- Retoriek (01) – Cultuur is waarden (doeleinden, idealen, normen en verwachtingen). Cultuurfilosofie (= CF) is de studie ervan. – De retoriek bestudeert de inioefening in waarden (= sensitivity training), vooral d.m.v. taalvaardighied, maar ook metterdaad (door uitbanning b.v. uit “de groep”). Dat duiden wij aan door ER. – Twee menswetenschappen als vooropstelling: a. groepsdynamica (Dewey, Lewin), b. instellingenanalyse (= maatschappijkritiek.

1. retoriek.	ER01
2. Marxistisch - Leninistische hersenspoeling	ER02-ER06
2. Communistische hersenspoeling bij krijgsgevangenen	ER07-ER08
3. Westerse groepen	ER09-ER14
4. Westerse groepen	ER15-ER17
5. Westerse groepen (preciseringen).	ER18-ER21
6. Westerse groepen (preciseringen).	ER22-ER25
7. Bhagwangroepen	ER26-ER35
8. De mythologische groep	ER36-ER40
9. De mythologische groep (toelichting).	ER41-ER43
10. Etnoreligieus model van groepsdynamica	ER44-ER48
11. Zombificering	ER49-ER57
12. Bijbelse groepsdynamica	ER58-ER61

Het zal, na de studie van die twaalf kapitteltjes, duidelijk zijn dat cultuur steeds met gemeenschap samengaat: waarden worden voorgestaan niet door één mens maar door meerderen. Culturologie is dus steeds sociologie. Maar meteen is overduidelijk dat waarden de ziel zelf vormen - wat Platon, in Socrates’ spoor zeer duidelijk heeft gesteld - Dus is cultuurstudie steevast psychologie.

Achter die twee zgn. menswetenschappen - groepsdynamiek en maatschappijkritiek - gaat een drieledigheid schuil: enkeling/ groep (gemeenschap)/ cultuur. -- De studie van die drie ineen, verweven, is dat wat gedurende die twaalf hoofdstukjes - steekproefjes, om het, voor beginnelingen, niet te moeilijk te maken - aan het werk is.

De Antieken, die men in naam van die menswetenschappen soms zo minacht, heetten die triade “ethiek/ politiek”. Ethiek, voor zover de enkeling,

de groep en de waarden met geweten moeten overeenkomen - wat is de enkeling, de gemeenschap en de ‘waarde’ zonder geweten? -. Politiek, voor zover dit alles zich afspeelde binnen de ‘polis’ de stadstaat, -- de zeer kleinschalige ‘groep’ in de oudheid. Die nog steeds actualizeerbaar blijft.